

VILNIAUS UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
KONSTITUCINĖS IR ADMINISTRACINĖS TEISĖS KATEDRA
DIENINIO SKYRIAUS, V KURSO, VALSTYBĖS VALDYMO
SPECIALIZACIJOS STUDENTĖS EGLĖS BURDULYTĖS

Magistrinis darbas

Tema: Saviraiškos laisvės samprata demokratinėje visuomenėje

Darbo vadovas: doc. Dr. L.Meškauskaitė

Recenzentas: prof. habil. Dr. E. Šileikis

Vilnius

2007m.

TURINYS

Įvadas.....	2
1. Saviraiškos laisvė – viena iš pagrindinių žmogaus teisių.....	4
2. Teisė į informaciją- saviraiškos laisvės sudėtinė dalis.....	8
2.1. Nuomonių reiškimo laisvė kaip teisė gauti informaciją.....	13
2.2. Nuomonių reiškimo laisvė kaip teisė skleisti informaciją	22
3. Informacija- kaip teisinių santykių objektas.....	33
4. Saviraiškos laisvės teisinis ribojimas.....	36
4.1. Teisinio ribojimo pagrindai.....	37
4.2. Teisinio ribojimo sąlygos.....	41
5. Saviraiškos laisvės ribojimas Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje.....	45
Išvados ir pasiūlymai.....	49
Naudota literatūra.....	51
Summary.....	56

Ivadas

Saviraiškos laisvės samprata yra labai plati. Ši konstitucinė asmens laisvė apima teisę turėti savo įsitikinimus, idėjas, laisvai reikšti savo nuomonę, gauti bei skleisti informaciją bei idėjas. Nepaisant to, kad mūsų visuomenė per daugiau nei dešimt nepriklausomybės metų sparčiai pažengė į priekį saviraiškos laisves prasme, tačiau sunkumų įgyvendinat šią laisvę įvairiose gyvenimo srityse dar yra.

Siekiant kaip įmanoma išsamiau atskleisti teisės į informaciją sampratą, jos turinį itin svarbu apžvelgti šios teisės teisinį reglamentavimą Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, kituose įstatymuose, Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje, taip pat pažvelgti į Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo suformulatas nuostatas, interpretuojant šią konstitucinę teisę, Lietuvos Auščiausiojo Teismo praktiką, sprendžiant bylas dėl melagingos, tikrovės neatitinkančios informacijos paskelbimo bei Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką.

Siekiant išsamiai atskleisti temą, naudojamosi lyginamuoju, loginiu (indukcijos ir dedukcijos, analizės ir sintezės), lingvistiniu bei sisteminiu metodais. Sistemiskai ir analitiškai analizuojami ir vertinami Lietuvos Respublikos norminiai teisės aktai, reglamentuojantys nuomonių reiškimo laisvės įgyvendinimą bei apsaugą. Nacionalinis teisinis reguliavimas lyginamas su Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nustatytu reguliavimu bei kitais tarptautiniais dokumentais. Istoriniu aspektu apžvelgiama saviraiškos laisvės raida ir jos įstatyminis reguliavimas ankstesnėse Lietuvos Respublikos Konstitucijose.

Saviraiškos laisvė – viena iš pagrindinių žmogaus laisvių, kurios vienas iš sudėtinių elementų yra teisė į informaciją. Taigi šiame darbe analizuojama šios teisės teisinis reglamentavimas Lietuvoje, jos trūkumai ir problemos.

Šiame darbe taip pat bus pateikta informacijos samprata ir reikšmė kasdieniniame gyvenime ir teisės moksle.

Nuomonių reiškimo laisvė nėra absoliuti asmens teisė. Šiame darbe analizuojami laisvės ribojimo pagrindai, jų ribos bei ribojimo sąlygos, kurioms esant galima apriboti asmens teisę į informaciją, žodžio laisvę. Ribojimo būtinumas kyla, kuomet saviraiškos laisvės įgyvendinimas kertasi su kitų asmenų teisėmis ir laisvėmis, kuomet kyla konfliktas tarp dviejų ar kelių konstitucinių vertybių. Pažymėtina, kad teisės turėti savo įsitikinimus riboti negalima, o valstybė turi užtikrinti šios laisvės apsaugą. Tačiau ši teisė gali būti apribota, kai tik tuos įsitikinimus, idėjas ar informaciją asmuo pradeda reikšti, o toks jų reiškimas pažeidžia kitas vertybės ar interesus, kurių apsauga yra svarbesnė nei tokių įsitikinimų žalingas skleidimas.

Darbe taip pat apžvelgiama Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika ir Teismo suformuluoti pagrindiniai principai saviraiškos laisvės ribojimo atžvilgiu.

Taigi, nuomonių reiškimo laisvė turi didelę svarbą šiuolaikinėje demokratinėje visuomenėje. Tai vienas iš demokratinės valstybės požymių, laiduojantis asmenims teisę dalyvauti visuomeniniame ir politiniame gyvenime, bendrauti, realizuoti save kaip asmenybę, kritikuoti, dalyvauti debatuose, reikšti savo nuomonę bei idėjas bet kokia forma ir būdu visuomenės informavimo priemonėse. Ši laisvė – tai tolerantiškos bei pliuralistinės visuomenės pagrindas.

1. Saviraiškos laisvė - viena iš pagrindinių žmogaus teisių

Žmogaus teisės yra esminė šiuolaikinės civilizacijos vertybė, kuri užima svarbią vietą tiek Lietuvos, tiek tarptautinėje teisėje ir vis labiau tampa ne tik valstybės teisės problema, o tarptautinės teisės objektu. Šiuo metu žmogaus teisių terminas yra įvairiai vartojamas: žmogaus teisės, pagrindinės (fundamentalios) teisės ir laisvės pilietinės laisvės ir kt. Dažniausiai šios sąvokos vartojamos kaip sinonimai.¹ Dažnai manoma, kad laisvė- tai žmogaus galėjimas veikti nepaisant jokių sąlygų ir nuorodų, taip kaip nori pats žmogus, neklausant proto, moralinių nuorodų. Tačiau tokia laisvės sąvokos interpretacija klaidinga, nes šiuolaikinėje visuomenėje būtina derinti visų jos narių interesus ir siekti kompromiso. Saviraiškos laisvė yra labiau suprantama kaip viena iš pagrindinių asmens teisių demokratinėje visuomenėje. Net pati saviraiškos laisvės formuluotė Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 10 straipsnyje ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25 straipsnyje, kuriuose garnatuojama žmogaus teisė turėti nuomonę, reikšti savo mintis ir įsitikinimus, skleisti ir gauti informaciją, sustiprina tokią nuomonę.

Saviraiškos laisvė – viena iš esminių, pagrindinių žmogaus teisių, kaip ir minties ar sąžinės laisvė. Tačiau savo kompetencijos ribomis saviraiškos laisvė tartum pranoksta sąžinės laisvės teisę, turint omeny, kad žmogaus saviraiškos rezultatai – tai jo palikti ženklai (darbai) materialinėje aplinkoje, kitų žmonių atmintyje, nors sąžinės laisvės funkcija - vertybinis žmogaus saviraiškos įprasminimas.² Kiekvienas žmogus yra laisvas formuoti savo asmenybę, individualybę, mastyti, galvoti kaip jis nori. Praktiškai įsikišimas į žmogaus mąstymą, šios teisės apribojimas būtų ypatingai sunkus. Juk sunku žinoti, ka kitas asmuo mano ir ka ruošiasi daryti, jei jis savo minčių neišreiškia kokiu nors būdu. Taigi, kai žmogus tokias mintis, idėjas, nuomones pradeda reikšti, tada ir peržiangama riba tarp minties laisvės ir saviraiškos laisvės.

---

¹ Birmontienė T., Jarašiūnas E., Kūris E. ir kt. Lietuvos konstitucinė teisė. Vilnius, 2002. P. 274.

² Arlauskas S. Sąžinės laisvė- žmogaus teisių alfa ir omega. Jurisprudencija. Vilnius, 2000. P. 23.

Saviraiškos laisvė kaip demokratinės visuomenės pagrindas, žmogaus, kaip socialinės būtybės egzistavimo pagrindas, kaip viena iš esminių priemonių, padedančių įsivyrauti pliuralizmui ir tolerancijai šiuolaikinėje visuomenėje, yra įvirtinta pagrindiniuose tarptautiniuose dokumentuose. Dar net 1789 m. Žmogaus ir piliečio teisių deklaracijoje buvo deklaruota ši laisvė, taip pat 1948 m. Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje, 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje, taip pat atskirų valstybių konstitucijoje ar įstatymuose, žinoma ir mūsų šalies pagrindiniame įstatyme - 1992 m. priimtoje Konstitucijoje, tiksliau jos 25 straipsnyje yra deklaruojama saviraiškos laisvė.

Pagal Dabartinės lietuvių kalbos žodyną žodis „saviraiška“ apibūdinamas kaip savęs reiškimas. Toks reiškimas gali apimti bet kokius budus (raštu, žodžiu, gestais, demonstracijom, meno darbais ar net tyła) ir bet kokias priemones. Galima išskirti penkis skirtingus saviraiškos būdus:

- a) Kartais žmonės paprasčiausiai tiesiog nori dalintis mintimis su kitais, išreikšti savo idėjas, sumanymus, gauti ar duoti patarimus, neturint tikslo tokias idėjas, mintis, nuomones skleisti platesnei auditorijai. Tai vadinama „privati, asmeninė saviraiška“.
- b) Kartais žmonės turi idėjas, kurias jie nori skleisti didelei auditorijai, visuomenei ar jos daliai, nes iš tokių idėjų, minčių jie gali turėti tam tikros naudos, nesvarbu, ar tai būtų materialinė ar moralinė ar dar kokia (pavyzdžiui, visuomenės dėmesys). Tai vadinama „viešojo išraiška“.
- c) Kai informacijos ar idėjų perteikimas susijęs su tam tikru verslu, tokia saviraiška vadinama „profesionalioji“. Tai pavyzdžiui, žurnalistas ir reklamuotojas, dviejų profesijų atstovai. Abiejų iš jų tikslai yra skirtingi, bet riba tarp jų ne visuomet akivaizdi. Spaudos laisvė yra vienas iš didžiausių pasiekimų demokratinėje visuomenėje; rekalmos laisvė yra daugiau ribota.
- d) Saviraiškos laisvė taip pat turėtų apimti ir teisę patylėti, laisvę nereikšti savo nuomonės, idėjų.
- e) Kartais save žmonės gali išreikšti tam tikrais veiksmais, gestais, demonstracijomis, kai tokie būdai aiškiai parodo jų nuomonę, idėjas, ką jie tuo nori pasakyti.

Taigi saviraiškos laisvė, kaip viena iš pagrindinių žmogaus teisių, didelę reikšmę ir svarbą turi visuomenėje, kurioje tos visuomenės nariai turi poreikį išreikšti, realizuoti save, tobulėti, vystytis kaip asmenybėms, įsitraukti į visuomenėje ar bendruomenėje vykstančius įvykius, keistis informacija. Ypač demokratinėse valstybėse saviraiškos laisvė užima esminę vietą valdymo mechanizme, kadangi ši laisvė suteikia teisę būti informuotam apie pasaulyje, valstybėje vykstančius įvykius, leidžia išsakyti savo nuomonę tam tikrais aktualiais klausimais, diskutuoti, kritikuoti, nesutikti su politikų deklaruojamomis idėjomis.

Istoriniu aspektu nuomonių reiškimo laisvė jau egzistavo senovės Graikijoje, kurios didieji mąstytojai, filosofai, tokie kaip Protagoras, manė, kad kiekviena nuomonė yra tiesa.³ Įdomu tai, kad Švedija yra pirmoji valstybė 1766 m. priėmusi Spaudos laisvės įstatymą ir tapusi pirmąja pasaulio šalimi, kuri įstatymiškai įtvirtino žodžio laisvę. Tačiau svarbu paminėti, kad visuotinį pripažinimą nuomonių reiškimo laisvė, kaip ir daugelis kitų žmogaus teisių, įgijo tik po Antrojo pasaulinio karo. Jungtinių Tautų 1948 m. Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 19 straipsnyje numatyta, kad kiekvienas žmogus turi teisę į įsitikinimų ir jų reiškimo laisvę, kuri apima teisę nekliudomai laikytis įsitikinimų ir teisę ieškoti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas nepaisant valstybių sienų ir bet kokiomis priemonėmis.⁴

Lietuvoje saviraiškos laisvės užuominų, deklaravimų buvo jau ikikarinėse Konstitucijose. Tiek 1918 m. lapkričio 2 d. Laikinosios Konstitucijos Pamatiniuose Dėsnuose, tiek 1919 m. balandžio 4 d. naujojoje redakcijoje, tiek 1920 m. birželio 2 d. Steigiamojo Seimo priimtoje Laikinojoje Valstybės Konstitucijoje bei 1928 m. ir 1938 m. Konstitucijose buvo deklaruojama spaudos, žodžio, susirinkimų laisvės. Sovietinės okupacijos metais Lietuvoje spaudos, nuomonių reiškimo laisvė egzistavo tik formaliai, nes jos įgyvendinimas nebuvo įmanomas dėl komunistų vykdomos valdžios ir jų skleidžiamos ideologijos. Tačiau, Lietuvai atkūrus nepriklausomybę ir išsivadavus iš sovietinės priespaudos bei 1992 m. priėmus Lietuvos Respublikos Konstituciją, saviraiškos laisvė vėl tapo viena iš pagrindinių, konstitucinių demokratinės valstybės teisių, o jos įgyvendinimas tapo realus.

---

³ P.Leonas. Teisės filosofijos istorija. Vilnius, 1995. P. 68.

⁴ Meškauskaitė L. Žiniasklaidos teisė. Vilnius, 2004. P. 67.

Demokratinėje visuomenėje, kurioje egzistuoja pliuralizmas, tolerancija, labai svarbu, kad būtų užtikrinama saviraiškos, žodžio laisvės įgyvendinimas, jos apsauga. Tinkamas jos realizavimas padeda visuomenės nariams įtvirtinti demokratinį valdymą, sudaro sąlygas politiniams debatams, padeda spręsti taikiai ginčus, nustatyti tiesą, bendrauti, realizuoti save bet kurioje gyvenimo srityje, tiek meno ir mokslo, tiek politikos, tiek kadieniniame gyvenime, buityje. Taigi nuomonių reiškimo laisvė suteikia naudos tiek atskiram individui, tiek visai visuomenei.

Saviraiškos laisvės sąvoka yra plati, ji suprantama kaip asmens saviraiška bet kurioje gyvenimo srityje. Tačiau teisiniu aspektu ši demokratinė laisvė mus labiau domina kaip įsitikinimų turėjimo ir reiškimo laisvė, teisė gauti ir skleisti informaciją bei idėjas. Turėti tam tikrus įsitikinimus negalima uždrausti jokiais priemonėmis. Kiekvienas asmuo yra laisvas mąstyti, turėti savo ideologiją, pažiūras, pats jas pasirinkti, ir negali būti verčiamas pasirinkti tam tikrus įsitikinimus, nes įsitikinimų turėjimo laisvė yra absoliuti, o valstybė turi tai užtikrinti ir būti neutali įsitikinimų atžvilgiu. Konstitucinis Teismas 2000 m. birželio 13 d. nutarime yra pažymėjęs, kad įsitikinimų primetimu nėra laikoma tėvų ar globėjų aukėjimas vaikų pagal tam tikrą religiją, nes tokia jų tėvų teisė išplaukia iš bendros pareigos auklėti ir rūpintis vaikų ar globotinių religiniu auklėjimu pagal savo įsitikinimus.

Tačiau ši laisvė tol neribojama, kol asmuo tokių savo pažiūrų, nuomonių ar įsitikinimų nepradedą reikšti ir nesvarbu kokia forma - žodžiu, raštu, ženklais ar kitomis priemonėmis. Esmė yra ta, kad asmuo, realizuodamas savo įsitikinimų reiškimo laisvę kitiems asmenims, gali pažeisti kitų asmenų teises laisves ar teisėtus interesus, viena įstatymo vertybė gali susidurti su kita, tuomet ši laisvė gali būti ribojama teisėtomis priemonėmis ir įstatymų nustatyta tvarka.

Nuomonės reiškimo laisvė apima ne tik teisę skelbti savo pozityvias mintis ir įsitikinimus spaudoje, bet ji taip pat apima ir kiekvieno individo teisę išreikšti save meno kūrinuose, kartais taip išreiškiant ir šokiruojančias visuomenę mintis ar gyvenimo aspektus. Europos Žmogaus Teisių Teismas įtraukia į šią laisvę ir politinius bei komercinius pasisakymus, nors šioje srityje jis palieka plačią valstybių veiklos laisvę.

Svarbūs saviraiškos elementai - teisė gauti, ieškoti bei teisė skleisti informaciją ir idėjas. Teisinėje literatūroje ši teisė vadinama teise į informaciją, kuri yra ir kaip saviraiškos laisvės sudėtinė dalis, ir kaip savarankiška asmens neturtinė teisė.

2. Teisė į informaciją - saviraiškos laisvės sudėtinė dalis

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25 straipsnyje sakoma : žmogus turi teisę turėti savo įsitikinimus ir juos laisvai reikšti. Žmogui neturi būti kliudoma ieškoti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas. Laisvė reikšti įsitikinimus, gauti ir skleisti informaciją negali būti ribojama kitaip kaip tik įstatymu, jei tai būtina apsaugoti žmogaus sveikatai, garbei ir orumui, privačiam gyvenimui, dorovei ar ginti konstitucinei santvarkai. Laisvė reikšti įsitikinimus ir skleisti informaciją nesuderinama su nusikalstamais veiksmais - tautinės, rasinės, religinės ar socialinės neapykantos, prievartos bei diskriminacijos kurstymu, šmeižtu ir dezinformacija. Pilietis turi teisę įstatymo nustatyta tvarka gauti valstybės įstaigų turimą informaciją apie jį. Šiomis normomis yra deklaruojama saviraiškos laisvė, kurios viena iš svarbiausių sudėtinių dalių yra teisė į informaciją.

Taigi svarbiausio ir pagrindinio šalies įstatymo antrajame skirsnyje “Žmogus ir valstybė” yra laiduojama viena iš pilietinių žmogaus teisių, tai yra, teisė į informaciją.

Ši teisė yra neatsiejama nuo asmens kaip individo, o ir Konstitucijos 25 straipsnyje neatsitiktinai pasirinkta vartoti sąvoka “žmogus”, o ne kokia kita kategorija, pavyzdžiui, pilietis. Todėl teisė į informaciją yra kiekvieno žmogaus, nepriklausomai, ar jis Lietuvos Respublikos pilietis, ar žmogus be pilietybės, ar kitos valstybės pilietis, jis turi konstitucinę teisę gauti ir skleisti informaciją.

Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje teisė į informaciją deklaruojama 10 straipsnyje „Saviraiškos laisvė“. Kiekvienas turi teisę į saviraiškos laisvę. Ši teisė apima laisvę turėti savo nuomonę, gauti bei skleisti informaciją ir idėjas valdžios institucijų netrukdomam ir nepaisant valstybės sienų. Šis straipsnis netrukdo valstybėms licencijuoti radijo, televizijos ar kino įstaigų. Naudojimasis šiomis laisvėmis, kadangi tai yra susiję ir su pareigomis bei atsakomybe, gali būti priklausomas nuo tam tikrų formalumų, sąlygų, apribojimų ar sankcijų, kurias

nustato įstatymas ir kurios demokratinėje visuomenėje yra būtinos dėl valstybės saugumo, teritorinio vientisumo ar visuomenės apsaugos, siekiant užkirsti kelią viešosios tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams, apsaugoti žmonių sveikatą ar moralę, taip pat kitų asmenų garbę ar teises, užkirsti kelią įslaptintos informacijos atskleidimui arba užtikrinti teisminės valdžios autoritetą ir bešališkumą.⁵

Taigi ir Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje panašiai yra įtvirtinama žmogaus teisė į informaciją. Pažymėtina, kad Konvencijoje taip pat deklaruojama, jog „kiekvienas turi teisę“ ir nėra teisės subjektas saistomas su tam tikros pilietybės turėjimu ar kitokia teisine priklausomybe. Konvencijos 10 straipsnis taikomas tiek fiziniam, tiek juridiniam asmeniui – ir apima ne tik spaudą, radiją ar televiziją, bet ir menininkus (dailininkus, aktorius, poetus, rašytojus ir t.t.), leidėjus, kino teatrų savininkus ir pan. Šio straipsnio pirmoje dalyje nurodoma, kad išraiškos laisvė apima teisę laisvai laikytis savo nuomonės, gauti bei skleisti informaciją ir idėjas.⁶

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25 straipsnyje įtvirtinta informacijos laisvė, tai yra, teisė gauti bei skleisti informaciją, idėjas, yra neatsiejamai susijusi su kitomis konstitucinėmis normomis - principais. Visų pirma svarbus Konstitucijos 30 straipsnis, kuris nurodo, jog kiekvienas asmuo, kurio konstitucinė teisė ar laisvė pažeista, turi teisę kreiptis į teismą dėl pažeistos teisės gynimo. Asmuo savo pažeistas teises gali ginti tik teisėtomis priemonėmis. Taipogi svarbi Konstitucijos 44 straipsnyje įtvirtinta norma, kuri draudžia masinės informacijos cenzūrą bei numato, kad valstybė, politinės partijos, politinės ir visuomeninės organizacijos, kitos institucijos ar asmenys negali monopolizuoti masinės informacijos priemonių. Taigi šia norma siekiama užtikrinti informacijos teisę, teisę gauti ir skleisti informaciją bei idėjas visuomenės informavimo priemonėse.

Teisei į informaciją, kaip saviraiškos laisvės elementui, jos įgyvendinimui ir apsaugai svarbią reikšmę turi Konstitucijos antrajame skirsnyje deklaruojamos kitos asmens laisvės ir teisės. 22 straipsnis nurodo, jog žmogaus privatus gyvenimas neliečiamas, o asmens susirašinėjimas, pokalbiai telefonu, telegrafo pranešimai ir kitoks susižinojimas neliečiami. Informacija apie privatų asmens gyvenimą gali būti renkama tik motyvuotu teismo sprendimu ir tik pagal įstatymą. Įstatymas ir teismas saugo, kad niekas

---

⁵ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija// Žin., 1995. Nr. 40-987.

⁶ Bernatonis.J.,Švedas G., Dapšys A. ir kt. Žmogaus teisės ir laisvės. Lietuvos Respublikos įstatymų ir 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos suderinamumo problemos. Vilnius, 1995. P. 183-184.

nepatirtų savavališko ar neteisėto kišimosi į jo asmeninį ir šeimyninį gyvenimą, kėsiniamosi į jo garbę ir orumą.

Kita konstitucinė norma, siejama su teise į informaciją, yra 26 straipsnyje įtvirtinta minties, tikėjimo, sąžinės laisvė. Šiame straipsnyje sakoma, kad minties, tikėjimo ir sąžinės laisvė yra nevaržoma; kiekvienas žmogus turi teisę laisvai pasirinkti bet kurią religiją arba tikėjimą ir vienas ar su kitais, privačiai ar viešai ją išpažinti, atlikinėti religines apeigas, praktikuoti tikėjimą ir mokyti jo. Niekas negali kito asmens versti nei būti verčiamas pasirinkti ar išpažinti kurią nors religiją arba tikėjimą. Žmogaus laisvė išpažinti ir skleisti religiją arba tikėjimą negali būti apribota kitaip, kaip tik įstatymu ir tik tada, kai būtina garantuoti visuomenės saugumą, viešąją tvarką, žmonių sveikatą ir dorovę, taip pat kitas asmens pagrindines teises ir laisves.

Taigi asmuo, naudodamasis savo konstitucine teise į informaciją, privalo laikytis Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir įstatymų, nevaržyti kitų žmonių teisių ir laisvių.

Santykius, susijusius su asmens teise į informaciją, reguliuoja ne tik Lietuvos Respublikos Konstitucija. Įvairūs šios teisės aspektai reglamentuojami Visuomenės informavimo, Valstybės ir tarnybos paslapčių, Teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų, Asmens duomenų teisinės apsaugos, Operatyvinės veiklos, Pacientų teisių ir žalos atlyginimo ir kai kuriuose kituose įstatymuose.

Teisės į informaciją reglamentavimo požiūriu ypač svarbios Civiliniame kodekse formuluojamos nuostatos. Pagal Civilinį kodeksą, jeigu Kodekso normoms prieštarauja kitų įstatymų normos, išskyrus atvejus, kai šis Kodeksas pirmenybę teikia kitų įstatymų normoms, turi būti taikomos Civilinio kodekso normos. Su teise į informaciją glaudžiai susiję Kodekso 2.23 straipsnis „Teisė į privatų gyvenimą ir jo slaptumą“ ir 2.24 straipsnis „Asmens garbės ir orumo gynimas“, taip pat 2.22 straipsnis „Teisė į atvaizdą“.⁷

Civilinio kodekso 2.23 straipsnyje sakoma, jog fizinio asmens privatus gyvenimas neliečiamas. Informacija apie asmens privatų gyvenimą gali būti skelbiama tik jo sutikimu. Po asmens mirties tokį sutikimą gali duoti jo sutuoktinis, tėvai ar vaikai. Privataus gyvenimo pažeidimu laikomas neteisėtas įėjimas į asmens gyvenamąsias ir kitokias patalpas, aptvertą privačią teritoriją, neteisėtas asmens stebėjimas, neteisėtas asmens ar jo turto apieškojimas, asmens telefoninių pokalbių, susirašinėjimo ar kitokios

---

⁷ Birmontienė T. Teisė į informaciją. Vilnius, 2001. P. 33.

korespondencijos bei asmeninių užrašų ir informacijos konfidencialumo pažeidimas, duomenų apie asmens sveikatos būklę paskelbimas pažeidžiant įstatymų nustatytą tvarką bei kitokie neteisėti veiksmai. Trečiojoje straipsnio dalyje įtvirtintas draudimas rinkti informaciją apie privatų asmens gyvenimą pažeidžiant įstatymus. Asmuo turi teisę susipažinti su apie jį surinkta informacija, išskyrus įstatymų nustatytas išimtis. Draudžiama skleisti surinktą informaciją apie asmens privatų gyvenimą, nebent, atsižvelgiant į asmens einamas pareigas ar padėtį visuomenėje, tokios informacijos skleidimas atitinka teisėtą ir pagrįstą visuomenės interesą tokią informaciją žinoti.

Taip pat šis Kodeksas 2.24 straipsnyje numato, kad asmuo turi teisę reikalauti teismo tvarka paneigti paskleistus duomenis, žeminančius jo garbę ir orumą ir neatitinkančius tikrovės, taip pat atlyginti tokių duomenų paskleidimu jam padarytą turtinę ir neturtinę žalą. Po asmens mirties tokią teisę turi jo sutuoktinis, tėvai ir vaikai, jeigu tikrovės neatitinkančių duomenų apie mirusįjį paskleidimas kartu žemina ir jų garbę bei orumą. Preziumuojama, jog paskleisti duomenys neatitinka tikrovės, kol juos paskleidęs asmuo neįrodo priešingai. Jeigu tikrovės neatitinkantys duomenys buvo paskleisti per visuomenės informavimo priemonę (spaudoje, televizijoje, radijuje ir pan.), asmuo, apie kurį šie duomenys buvo paskleisti, turi teisę surašyti paneigimą ir pareikalauti, kad ta visuomenės informavimo priemonė šį paneigimą nemokamai išspausdintų ar kitaip paskelbtų. Visuomenės informavimo priemonė šį paneigimą privalo išspausdinti ar kitaip paskelbti per dvi savaites nuo jo gavimo dienos. Visuomenės informavimo priemonė turi teisę atsisakyti spausdinti ar paskelbti paneigimą tik tuo atveju, jeigu paneigimo turinys prieštarauja gerai moralei.

Taip pat svarbios Civilinio proceso kodekso nuostatos, numatančios teisę susipažinti su bylos medžiaga. Šio Kodekso 10 straipsnyje sakoma, jog visa išnagrinėtos civilinės bylos ir vykdomosios bylos medžiaga, išskyrus medžiagą tų bylų, kurios buvo išnagrinėtos uždareme teismo posėdyje, yra vieša ir su ja susipažinti gali ir byloje nedalyvavę asmenys. Jie turi teisę daryti bylos medžiagos nuorašus ir išrašus. Tokią teisę šie asmenys įgyja, kai sprendimas ar teismo procesą užbaigianti nutartis įsiteisėja, o jeigu byla gali būti nagrinėjama kasacine tvarka, – ją išnagrinėjus kasacine tvarka arba pasibaigus apskundimo kasacine tvarka terminui. Su vykdomosios bylos medžiaga galima susipažinti, kai sprendimas yra įvykdytas. Priimdamas viešame teismo posėdyje

sprendimą ar procesą užbaigiančią nutartį, teismas turi teisę dalyvaujančių byloje asmenų prašymu ar savo iniciatyva motyvuota nutartimi nustatyti, kad bylos medžiaga ar jos dalis yra nevieša, kai reikia apsaugoti žmogaus asmens, jo privataus gyvenimo ir nuosavybės slaptumą, informacijos apie žmogaus sveikatą konfidencialumą, taip pat jeigu yra pagrindas manyti, kad bus atskleista valstybės, tarnybos, profesinė, komercinė ar kita įstatymų saugoma paslaptis. Dėl teismo nutarties, kuria atmestas prašymas, gali būti duodamas atskirasis skundas. Norėdamas susipažinti su išnagrinėtos bylos medžiaga, asmuo atitinkamo teismo pirmininkui turi pateikti nustatytos formos prašymą, kuriame nurodo savo vardą, pavardę, gyvenamąją vietą ir asmens kodą bei susipažinimo su išnagrinėtos bylos medžiaga tikslą. Susipažinimo su išnagrinėtos bylos medžiaga tvarką nustato Teisingumo ministerija suderinusi su Lietuvos archyvų departamentu prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.

Lietuvos Respublikos Baudžiamajame kodekse formuluojami kai kurie baudžiamosios atsakomybės klausimai, susiję su valstybės paslapties atskleidimu : 124 straipsnis numato atsakomybę už neteisėtą disponavimą informacija, kuri yra valstybės paslaptis, 125 straipsnis numato atsakomybę už valstybės paslapties atskleidimą, 126 straipsnis- už valstybės paslapties praradimą, 119 straipsnis numato atsakomybę už šnipinėjimą, t.y., informacijos, kuri yra Lietuvos Respublikos valstybės paslaptis, pagrobimą, pirkimą ar kitokį rinkimą, turint tikslą perduoti užsienio valstybei, jos organizacijai.

Taigi teisė į informaciją yra viena svarbiausių žmogaus subjektyvių teisių šiuolaikinėje visuomenėje, jos teisinis reguliavimas įtvirtinamas ne tik pagrindiniame šalies įstatyme, bet ir kituose teisės aktuose. Konstitucinis Teismas interpretuodamas šią teisę, 1997 m. vasario 13 d. nutarime yra suformulavęs keletą tolesnei praktikai svarbių išvadų. Kiekvienas žmogus turi savo pažiūras ir įsitikinimus, o nevaržoma galimybė juos reikšti yra elementari prielaida jam bendrauti su kitais žmonėmis. Tik laisvai keičiantis informacija atsiveria galimybė individui plėsti savo žinias, ugdyti pasaulėžiūrą, tobulėti kaip asmenybei. Laisvas ir visuotinis keitimasis informacija, nevaržomas jos skleidimas yra ypač svarbus demokratių procesų veiksnys, užtikrinantis ne tik individualios nuomonės, subjektyvių įsitikinimų, bet ir grupinių pažiūrų, įskaitant ir

politines, bei visos tautos valios formavimą. Būtent dėl to informacijos laisvė yra pamatinis pliuralistinės demokratijos elementas.⁸

2.1 Nuomonės reiškimo laisvė kaip teisė gauti informaciją

Konstitucijos 25 straipsnyje įtvirtinta teisė į informaciją formuluoja du svarbius šios teisės aspektus, tai teisė gauti informaciją ir teisė ją skleisti. Teisėje gauti informaciją gali būti išskiriama ir teisė gauti informaciją (taip pat ir susipažinti) apie save.⁹ Visi elementai – „informacijos ieškojimas“, „gavimas“ ir „informacijos sklaidimas“ – yra vienas su kitu susiję. Nuo teisės ieškoti ir gauti informaciją yra neatskiriama ir teisė laisvai skleisti informaciją bei idėjas. Tokios nuostatos paskirtis – užtikrinti, kad informacija nebus sutelkta vienose rankose, kad visi asmenys turės lygias galimybes jos ieškoti ir ją gauti. Tai galimybė pasirinkti informaciją, ją gauti įvairių iš daugelio šaltinių.¹⁰

Konstitucinis teismas, atlikdamas konstitucinę kontrolę, ne kartą yra nagrinėjęs ir interpretavęs asmens teisę į informaciją. Teismas 2002 m. spalio 23 d. nutarime konstatavo, kad konstitucinė laisvė nekliudomai ieškoti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas yra vienas iš atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės, demokratinės valstybės pagrindų. Ši laisvė - svarbi įvairių Konstitucijoje įtvirtintų asmens teisių ir laisvių įgyvendinimo prielaida, kadangi asmuo gali visavertiškai įgyvendinti daugelį savo konstitucinių teisių ir laisvių tik turėdamas laisvę nekliudomai ieškoti, gauti ir skleisti informaciją. Konstitucija garantuoja ir saugo visuomenės interesą būti informuotai.¹¹

---

⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. vasario 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 1 ir 30 straipsnių, Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymo 1, 3 ir 11 straipsnių, taip pat Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. vasario 2 d. nutarimo Nr. 179 „Dėl alkoholio reklamos kontrolės“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Žin., 1997. Nr. 15-314.

⁹ Birmontienė T., Jarašiūnas E., Kūris E. ir kt. Lietuvos konstitucinė teisė. Vilnius, 2002. P. 323.

¹⁰ Jovaišas K. Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras. I dalis. Vilnius, 2000. P. 194-195.

¹¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. spalio 23 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 8 straipsnio ir 14 straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Žin., 2002. Nr. 104-4675.

Plačiau panagrinėkime asmens neturtinę teisę ieškoti, gauti informaciją. Šią teisę realizuoti padeda ir jos įgyvendinimo mechanizmą detalizuoja Lietuvos Respublikos teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatymas. Šis įstatymas užtikrina asmenims teisę gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų, nustato šios teisės įgyvendinimo tvarką ir reguliuoja valstybės bei savivaldybių institucijų ir įstaigų veiksmus teikiant informaciją asmenims. Minimas įstatymas sudaro palankias sąlygas asmenims gauti valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų disponuojamą informaciją ir panaudoti ją komerciniams ar nekomerciniams tikslams.

Tai pat šis įstatymas reglamentuoja ne tik viešosios, bet ir privačios informacijos gavimą apie save, esančios valstybės ar savivaldybių įstaigose gavimą, jeigu tokia informacija yra kaupiama neautomatiniu būdu. Taigi Įstatymo nuostatos susijusios ir su Konstitucijos 5 straipsnio 3 dalies norma, kad valdžios įstaigos tarnauja žmonėms.¹² Tačiau šis įstatymas nereglamentuoja tokio informacijos gavimo, kurį reglamentuoja kiti įstatymai.

Šio įstatymo 1 straipsnio 3 dalyje nurodoma, kokia informacijai įstatymas netaikomas:

1) informacijai, kurios tvarkymas yra veikla, nesusijusi su valstybės ir savivaldybių institucijoms ar įstaigoms teisės aktais pavestų funkcijų vykdymu;

2) informacijai, į kurią valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos turi pramoninės nuosavybės teises ar trečiosios šalys turi autorių, gretutines ar duomenų bazių gamintojų (*sui generis*) teises;

3) informacijai, kuria disponuoja Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija, kiti iš valstybės biudžeto išlaikomi transliuotojai;

4) informacijai, kuria disponuoja mokyklos, bibliotekos, mokslinių tyrimų įstaigos;

5) informacijai, kuria disponuoja muziejai, teatrai ar koncertinės įstaigos, Lietuvos archyvų departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės įsteigtos įstaigos;

6) informacijai, kuri yra įstatymais pripažįstama kaip neteiktina dėl nacionalinio ar visuomenės saugumo, šalies gynybos interesų, statistinių duomenų panaudojimo

---

¹² Birmontienė T. Teisė į informaciją. Vilnius, 2001. P. 42.

apribojimo arba kuri sudaro valstybės, tarnybos, komercinę, profesinę, banko paslaptį, kitais įstatymų nustatytais atvejais;

7) informacijai, kurios teikimą reglamentuoja kiti įstatymai;

8) kai asmuo turi teisės aktų nustatyta tvarka pagrįsti informacijos, kurios jis prašo, panaudojimo tikslą;

9) kai viešojo administravimo institucijos informacija tarpusavyje keičiasi tarnybinės pagalbos atvejais.

Teisės gauti informaciją iš valstybės ar savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatyme yra imperatyviai nustatyta pareiga įstaigoms teikti informaciją pareiškėjams. Pareiškėjas – tai Lietuvos Respublikos pilietis, valstybės, pasirašiusios Europos ekonominės erdvės susitarimą, pilietis, užsienietis, turintis leidimą gyventi Lietuvos Respublikoje, ar šių asmenų grupė, Lietuvos Respublikos juridinis asmuo, juridiniai asmenys ar kitos organizacijos, įregistruotos valstybėje, pasirašiusioje Europos ekonominės erdvės susitarimą, ar jų atstovybės ir filialai, įsteigti Lietuvos Respublikoje. Jiems informacija teikiama vadovaujantis informacijos išsamumo, teisėtumo, tikslumo, objektyvumo principais. Įstatyme yra nurodyta, kad informacija teikiama neatlygintinai, išskyrus pačiame įstatyme nurodytus atvejus.

Pareiškėjas, norėdamas gauti iš įstaigos informaciją, pateikia prašymą. Prašyme nurodo, kokią informaciją ar dokumentą pageidauja gauti, savo vardą, pavardę, gyvenamąją vietą. Prašymai gali būti teikiami tiesiogiai, pareiškėjui atvykus į įstaigą, siunčiami paštu ar per pasiuntinį arba elektroninėmis priemonėmis, jei yra galimybė identifikuoti pareiškėją. Žodiniai prašymai telefonu arba pareiškėjui atvykus į įstaigą gali būti pateikiami tais atvejais, kai pareiškėjas pageidauja gauti informaciją žodžiu arba susipažinti su dokumentu, neprašydamas to dokumento kopijos, kai informaciją galima pateikti tuoj pat. Prašymas išduoti privačią informaciją apie save siunčiamas paštu ar per pasiuntinį, prie jo turi būti pridėta notaro patvirtinta pareiškėjo asmens tapatybę patvirtinančio dokumento kopija. Informacija pareiškėjui turi būti pateikiama ne vėliau kaip per 20 darbo dienų nuo prašymo gavimo įstaigoje dienos. Jeigu prašoma daug ar sudėtingos informacijos, įstaigos vadovas turi teisę pratęsti šį terminą dar iki 20 darbo dienų ir apie tai ne vėliau kaip kitą darbo dieną raštu pranešti pareiškėjui, taip pat nurodyti pratęsimo priežastis. Jeigu pareiškėjo buvo paprašyta patikslinti ar papildyti

prašymą, tai informacijos pateikimo terminas skaičiuojamas nuo patikslinto ar papildyto prašymo gavimo įstaigoje dienos.¹³

Teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių įstaigų įstatymo 16 straipsnyje nuamatyti atvejai, kada institucija ar įstaiga gali atsisakyti teikti informaciją, tai yra, jeigu : 1) pagal pareiškėjo prašymą reikėtų sukurti dokumentus ar informacijos rinkmenas ir tai būtų susiję su neproporcingai didelėmis darbo ir laiko sąnaudomis; 2) prašymo turinys yra nekonkretus; 3) tas pats pareiškėjas pakartotinai prašo tos pačios informacijos; 4) prašoma informacija jau buvo viešai paskelbta; tokiu atveju įstaiga per 5 darbo dienas nuo prašymo gavimo įstaigoje dienos nurodo pareiškėjui jos paskelbimo šaltinį; 5) įstaiga tam tikros informacijos rinkimą ir tvarkymą nutraukia pasikeitus įstaigos funkcijoms. Tokiu atveju pareiškėjui išsiunčiamas pranešimas, kuriame nurodoma atsisakymo priežastis ir šio sprendimo apskundimo tvarka. Jeigu įstaiga atsisako pateikti informaciją dėl to, kad į prašomą informaciją trečiosios šalys turi autorių, gretutines ar duomenų bazių gamintojų (*sui generis*) teises, nurodomas asmuo, kuriam priklauso autorių, gretutinės ar duomenų bazės gamintojo (*sui generis*) teisės, jeigu tas asmuo žinomas.

Įdomu tai, kad Teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatymo 3 straipsnis numato tokių institucijų pareigą (“privalo”) teikti informaciją pareiškėjams, išskyrus įstatymo numatytus atvejus, kada informacija neteikiama. Europos Žmogaus Teisių Teismas konstatavęs, kad Konvencijos 10 straipsnis jokių būdu neįpareigoja valstybės besąlygiškai teikti individui visą jį dominančią informaciją.¹⁴

Asmens teisė gauti informaciją nereiškia teisės gauti ir prieiti prie bet kokios informacijos, kadangi ši teisė nėra absoliuti ir gali būti ribojama. Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje yra bylų, kuriose buvo sprendžiami asmenų skundai dėl to, jog buvo atsisakyta jiems suteikti informaciją. Viena iš tokių bylų yra Leander prieš Švediją¹⁵, kurioje Teismas paskelbė, kad nebuvo pažeista pareiškėjo teisė, nes informacija apie jį nebuvo pateikta nacionalinio saugumo sumetimais. Teismas pasakė, kad teisė gauti informaciją uždraudžia valstybei uždėti apribojimus asmeniui gaunant

¹³ Lietuvos Respublikos teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatymas // Žin., 2000, Nr. 10-236 (aktuali redakcija nuo 2005 11 10).

¹⁴ Jočienė D., Čilinskas K. Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisėje. Vilnius, 2004. P. 84.

¹⁵ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1987 m. kovo 26 d. sprendimas byloje *Leander* prieš Švediją, pareiškimo Nr. 9248/81.

informaciją, jei kiti asmenys nori ar gali norėti šią informaciją jam pateikti. Šioje byloje taip pat buvo konstatuotas svarbus teiginys, kad laisvė gauti informaciją pozityviai neįpareigoja rinkti ir skleisti informaciją.

Kitoje byloje *Gaskin* prieš Jungtinę Karalystę¹⁶ Teismas pabrėžė, kad asmens teisė prieiti prie saugomų duomenų apie jį gali būti išvedama iš Konvencijos 8 straipsnio, ginančio teisę į privatų gyvenimą. Šių teisių santykis nėra iki galo išplėtotas.

Guerra prieš Italiją byloje¹⁷ Europos Žmogaus Teisių Teismas konstatavo, kad nuomonės reiškimo laisvė negali būti aiškinama taip palčiai, kaip apimanti pozityvią valstybės pareigą rinkti ir skleisti informaciją visuomenei.

Taigi, mano manymu, Lietuvos įstatymų leidėjas turėtų pakeisti Teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatymo 3 straipsnyje numatyta imperatyvą įstaigoms teikti informaciją ir žodį “privalo” pakeisti žodžiu “turi” arba “teikia”.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25 straipsnio 5 dalis sako, jog tik pilietis turi tiesę gauti turimą informaciją apie jį. Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 6 straipsnyje numatyta, jog kiekvienas asmuo turi tiesę gauti iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų, kitų biudžetinių įstaigų viešąją informaciją, taip pat informaciją, kurią minėtos institucijos turi apie jį patį. Teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatymo 7 straipsnyje nustatyta, kad pareiškėjas turi teisę gauti privačią informaciją apie save, išskyrus Lietuvos Respublikos įstatymų nustatytus atvejus, kai tokia informacija neteikiama. Pareiškėjas – Lietuvos Respublikos pilietis, valstybės, pasirašiusios Europos ekonominės erdvės susitarimą, pilietis, užsienietis, turintis leidimą gyventi Lietuvos Respublikoje, ar šių asmenų grupė, Lietuvos Respublikos juridinis asmuo, juridiniai asmenys ar kitos organizacijos, įregistruotos valstybėje, pasirašiusioje Europos ekonominės erdvės susitarimą, ar jų atstovybės ir filialai, įsteigti Lietuvos Respublikoje.

Taigi mano manymu skirtingų sąvokų vartojimas nėra atsitiktinis dalykas ir tai turi būti taisytina. Lietuvos Respublikos Konstitucija susieja asmens teisę gauti

---

¹⁶ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1989 m. liepos 7 d. sprendimas byloje *Gaskin* prieš Jungtinę Karalystę, Serija A Nr. 160.

¹⁷ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1998 m. vasario 19 d. sprendimas byloje *Guerra* prieš Italiją, pareiškimo Nr. 116/1996/735/932.

informaciją apie save su pilietybės turėjimu, t.y. nuolatiniu asmens teisiniu ryšiu su Lietuvos Respublika, ir nenumato jokių išimčių, kad ir kitokie asmenys, t.y. užsieniečiai ar asmenys be pilietybės turėtų tokią pačią teisę. Teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatymas numato paltesnį asmenų ratą, kurie gali gauti informaciją apie save: tai ir juridiniai asmenys, ir užsieniečiai, turintys gyventi leidimą Lietuvoje. Įdomu tai, kad Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 10 straipsnyje, deklaruojančiam saviraiškos laisvę, kiekvienam yra laiduojama ši teisė, t.r., tiek fizinis, tiek juridinis asmuo turi teisę į saviraiškos laisvę.

Mano manymu, Konstitucijos 25 straipsnio 5 dalis turėtų būti keičiama, ir tiesę gauti informaciją apie save suteikti ne tik Lietuvos Respublikos piliečiams, bet taip pat ir kitiems asmenims. Ši Konvencijos ir Konstitucijos nesutapimą sušvelnina Visuomenės informavimo įstatymo 6 straipsnio nuostata, kurioje sakoma, jog kiekvienas asmuo turi teisę gauti informaciją, kurią valstybės ar sivaldybių įstaigos turi apie jį.

Realiame gyvenime kyla praktinių problemų, su kuriomis susiduriama siekiant įgyvendinti savo teisę gauti informaciją. Viena iš jų yra ta, kad valstybinėse institucijose nėra tarnautojų, kurių pagrindinė užduotis būtų atsakinėti į žmonėms rūpimus klausimus ir teikti jiems informaciją. Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2002 m. rugsėjo 25 d. yra priėmusi nutarimą dėl piliečių ir kitų asmenų aptarnavimo viešojo administravimo ir kitose institucijose pavyzdinės tvarkos aprašo patvirtinimo. Šiame Apraše yra numatyta „vieno langelio“ aptarnavimo sistema, kai viešojo administravimo institucijoje steigiamas specialus asmenų aptarnavimo padalinys, kuris rūpinasi asmenų prašymų priėmimu, informacijos teikimu, juridinių faktų patvirtinimu.

Kita problema, kad patys tarnautojai ne visada yra labai kompetetingi ir žino, kokia informacija teiktina, o kokia – neskelbtina, konfidenciali. Pateiktos informacijos kokybei reikšmės turi ir darbuotojų pasirengimas, be to didelę reikšmę turi ir visuomenės mentalitetas, susiformavęs požiūris, kad tarnautojas turi dirbti pileičiui ir būti jam atsakingas, o ne atvirkščiai.

Valstybių ir savivaldybių įstaigos ir institucijos turi teikti ne tik viešąją, bet ir privačią informaciją. Teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatymas apibrėžia privačios informacijos sąvoką: ypatingi fizinio asmens duomenys, kaip juos nustato Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas, informacija

apie asmenį ir jo šeimos gyvenimą, su fizinio asmens garbe ir orumu susijusi informacija. Tai pat privataus pobūdžio informaciją apibrėžia ir Visuomenės informavimo įstatymas: žmogaus teisės į privataus gyvenimo apsaugą užtikrinimo požiūriu neskelbtina informacija apie žmogaus asmeninį ir jo šeimos gyvenimą, jo sveikatą ir kt. Įdomu tai, kad neskelbtina informacija yra susijusi su valstybine, tarnybos, banko paslaptimi ar privačia informacija, išskyrus prašymus privačiai informacijai apie save gauti. Tačiau privati informacija esanti viešuosiuose registruose praranda privatumo pobūdį, todėl tampa nebeaišku, kas laikytina privačia informacija ir kokia jos apsauga.¹⁸ Todėl įstatymų leidėjas turėtų patikslinti įstatymus šiuo klausimu.

Privačią informaciją apie save gali gauti ne tik pats prašantis asmuo, bet ir kiti asmenys gali gauti privačią informaciją be asmens sutikimo, kai tokios informacijos skelbimas nedaro žalos asmeniui, arba, kai informacija padeda atskleisti įstatymų pažeidimus ar nusikalstamas veikas, taip pat nagrinėjant bylą atvirame teismo posėdy. Be to, informacija apie viešojo asmens privatų gyvenimą gali būti skelbiama be jo sutikimo, jeigu ši informacija atskleidžia visuomeninę reikšmę turinčias privataus šio asmens gyvenimo aplinkybes ar asmenines savybes.¹⁹

Problema tada ir atsiranda, kada reikia nustatyti ribą, kuomet privati informacija yra laikoma turinčia visuomeninę reikšmę, o kada informacija yra grynai asmeninio, privataus pobūdžio. Visuomenės informavimo įstatymas jokių nustatinėjimo kriterijų nepateikia. Lietuvoje teisėtas visuomenės interesas suprantamas kaip visuomenės teisė gauti informaciją apie įstatymo saugomą žmogaus privatų gyvenimą tais atvejais, kai būtina apsaugoti kitų asmenų teises ir laisves nuo neigiamų pasekmių.²⁰ Viešasis asmuo - valstybės politikas, teisėjas, valstybės ar savivaldybės pareigūnas, politinės partijos ir (ar) asociacijos vadovas, kuris dėl einamų pareigų arba savo darbo pobūdžio nuolat dalyvauja valstybinėje ar visuomeninėje veikloje, arba kitas asmuo, jeigu jis turi viešojo administravimo įgaliojimus ar administruoja viešųjų paslaugų teikimą arba jeigu jo

---

¹⁸ Jočienė D., Čilinskas K. Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisėje. Vilnius, 2004. P. 94.

¹⁹ Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas // Žin., 1996. Nr. 71-1706 (aktuali redakcija nuo 2006 09 01), 14 straipsnio 3 dalis.

²⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 1998 m. gegužės 15 d. nutarimas Nr. 1.18 punktas.

nuolatinė veikla turi reikšmės viešiesiems reikalams.²¹Taigi į šią sąvoką įtraukti ir asmenys, kurie yra žinomi visuomenei dėl savo kūrybinės, meninės ar kitokios veiklos, t.y. menininkus, atlikėjus, rašytojus, dailininkus. Bet koku atveju šiuolaikinei visuomenei visada įdomu žinoti bet kokias gyvenimo detales apie žinomus žmones, be to, spauda dažnai pateikia apie juos įvairiausių straipsnių ir komentarų, kartais teisingų, kartais melagingų. Asmenys, aktyviai dalyvaujantys visuomeniniame gyvenime ir dėl to gerai žinomi palčiajai visuomenei, laikomi taip pat viešaisiais asmenimis, kuriems apsauga saviraiškos laisvės atžvilgiu taikoma kitokia nei kitiems asmenims, nes tuomet nuostata, jog paskleisti teisingą privataus pobūdžio informaciją be jų sutikimo galima, jei tai turi reikšmės visuomeniniam gyvenimui, galima taikyti ir tokiems žinomiems asmenims, kaip meninkams, dailininkams, rašytojams, atlikėjams.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 1998 m. gegužės 15 d. nutarime Nr. 1 išaiškinta, kad viešaisiais asmenimis taip pat laikytini žinomi asmenys, įtakojętys visuomeninį gyvenimą, - žinomi menininkai, sportininkai, žurnalistai, kitų profesijų atstovai. Pažymėtina, kad teisiniai aktai konkrečiai neapibrėžia viešųjų asmenų rato, todėl klausimą priskirti asmenį šiai kategorijai, ar ne, teismas turi spręsti individualiai.

Kiekvienu atveju reikia nepamiršti, kad visuomenei žinomas viešas žmogus turi tokias pat teises ir laisves kaip ir paprastas asmuo, todėl jo teisė į privatų gyvenimą taip pat turi būti gerbiama ir saugoma kaip ir kitų asmenų.

Kiekvieno asmens teisė gauti informaciją nuamtyta Visuomenės informavimo įstatymo 6 straipsnio 1 dalyje, tačiau toliau įstatyme kalbama tik apie pareigą teikti informaciją viešosios informacijos rengėjui, jo atstovui. Taigi Lietuvos žmonių teisė gauti informaciją kol kas nėra tinkamai teisiškai reglamentuota.²²

Visuomenės informavimo įstatymas nurodo, kokia informacija yra neteikiama. Šio įstatymo 18 straipsnis nurodo, kad valstybės ir savivaldybių institucijos bei įstaigos, taip pat kitos įstaigos, įmonės ir organizacijos neteikia viešosios informacijos rengėjams ir (ar) skleidėjams, kitiems asmenims informacijos, kuri pagal įstatymus yra valstybės, tarnybos, profesinė, komercinė ar banko paslaptis arba yra privataus pobūdžio

---

²¹ Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas // Žin., 1996. Nr. 71-1706 (aktuali redakcija nuo 2006 09 01), 2 straipsnio 60 dalis.

²² Jovaišas K. Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras. I dalis. Vilnius, 2000. P. 101.

informacija. Valstybės tarnybos ir paslapčių įstatymas apibrėžia, kokia informacija yra valstybės ar tarnybos paslaptis.

Paslaptis - tai konkrečiam žmogui, žmonių grupei, visuomenei (valstybei) vertinga, reikšminga informacija, kuri yra patikėta arba kurią žino ribotas asmenų skaičius ir kuri yra tinkamai bei pakankamomis priemonėmis apsaugota nuo atskleidimo.²³ Valstybės paslaptis – Valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymo nustatyta tvarka įslaptinta politinė, karinė, žvalgybos, kontržvalgybos, teisėsaugos, mokslo ir technikos informacija, kurios praradimas arba neteisėtas atskleidimas gali sukelti grėsmę Lietuvos Respublikos suverenitetui, teritorijos vientisumui, gynybinei galiai, padaryti žalos valstybės interesams, sukelti pavojų žmogaus gyvybei. Tarnybos paslaptis – Valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymo nustatyta tvarka įslaptinta politinė, karinė, ekonominė, teisėsaugos, mokslo ir technikos informacija, kurios praradimas arba neteisėtas atskleidimas gali pakenkti valstybės ar jos institucijų interesams arba sudaryti prielaidas neteisėtam valstybės paslaptį sudarančios informacijos atskleidimui, sukelti pavojų žmogaus sveikatai. Valstybės ir tarnybos paslapčių įstatyme taip pat yra pateikiamas kategorijų sąrašas, kas gali sudaryti valstybės ar tarnybos paslaptį.²⁴

Neteikiama ir ta informacija, kurią teikti draudžia kiti įstatymai, nes jos suteikimas pakenktų valstybės saugumo ir gynybos interesams, baudžiamajam asmenų persekiojimui, skatintų pažeisti valstybės teritorijos vientisumą ar viešąją tvarką arba jos nesuteikimas užkirstų kelią teisės pažeidimams ar būtų labai svarbus žmonių sveikatai apsaugoti.²⁵

Taigi nuomonės reiškimo laisvės kaip teisės gauti informaciją įgyvendinimas reikalauja sukonkretintų įstatymų, nustatnačių pareigą informaciją turintiems subjektams ją pateikti, tačiau jokių būdu nereiškia šių subjektų pareigos pateikti bet kokią prašomą informaciją.

---

²³ Panamariovas A. Viešai neskelbiama informacija- paslaptis kaip socialinis teisinis reiškinyas// Jurisprudencija. 2002. T. 32 (24). P. 91.

²⁴ Lietuvos Respublikos valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymas// Žin., 1999, Nr. 105-3019 (aktuali redakcija nuo 2004 07 13).

²⁵ Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas // Žin., 1996. Nr. 71-1706 (aktuali redakcija nuo 2006 09 01), 18 straipsnio 2 dalis.

2.2. Nuomonės reiškimo laisvė kaip teisė skleisti informaciją bei idėjas

Saviraiškos laisvės neįmanoma laiduoti be asmens teisės ieškoti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas. Visi šie elementai yra glaudžiai susiję ir atskleidžia informacijos laisvės kaip saviraiškos laisvės sudėtinės dalies turinį. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25 straipsnyje nustatyta, kad žmogui neturi būti kliudoma skleisti informaciją bei idėjas. Ši laisvė gali būti ribojama tik įstatymu, jeigu tai būtina apsaugoti žmogaus sveikatai, garbei ir orumui, privačiam gyvenimui, dorovei ar ginti konstitucinei santvarkai. Laisvė reikšti įsitikinimus bei laisvė gauti ir skleisti informaciją nesuderinama su nusiklastamais veiksmais – tautinės, rasinės, religinės ar socialinės neapykantos, preivartos be idiskriminacijos kurstymu, šmeižtu ir dezinformacija.

Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 10 straipsnyje tai pat yra laiduojama kiekvieno asmens teisė skleisti informaciją ir idėjas valdžios institucijų netrukdomam ir nepaisant valstybės sienų. Europos Žmogaus Teisių Teismas yra konstatavęs, kad nuomonių reiškimo laisvė Konvencijos 10 straipsnio prasme apima ne tik teisę skleisti teisingą informaciją bei idėjas, bet taip pat ir šokiruojančią informaciją bei idėjas. Terminai „informacija“ bei „idėjos“ reiškia ne tik teisingą, patikimą, patikrintą duomenis, bet taip pat ir kirtiką.

Nuomonės reiškimo laisvė bei teisė skleisti, skelbti informaciją bei idėjas sudaro puikias galimybes kurti visuomenės informavimo priemonės, be kurių demokratinė visuomenė neįsivaizduojama, ir kurių pagrindinė paskirtis - informuoti visuomenę. Be to, teisė skleisti informaciją laidoja teisę ir galimybes patiems visuomenės nariams įgyvendinti saviraiškos laisvę ir sklebti savo nuomonę bei idėjas spaudoje, kitose visuomenės informavimo priemonėse.

Svarbu paanalizuoti vieną svarbiausių įstatymų, reglamentuojančių nuomonės reiškimo laisvės, teisės gauti ir skleisti informaciją bei idėjas visuomenės informavimo priemonėse realizavimą, tai yra Visuomenės informavimo įstatymas. Šis įstatymas nustato viešosios informacijos rinkimo, rengimo, skelbimo ir platinimo tvarką, viešosios informacijos rengėjų, skleidėjų, jų dalyvių, žurnalistų ir jų veiklą reglamentuojančių institucijų teises, pareigas ir atsakomybę.

Šio įstatymo 3 straipsnis įtvirtina tokius informacijos laisvės principus, kurie yra esminiai ir pagrindiniai, užtikrinant asmens teisę į informaciją ir realizuojant saviraiškos laisvę: 1) Lietuvos Respublikoje laiduojama Konstitucijoje, šiame ir kituose įstatymuose, Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse įtvirtinta informacijos laisvė; 2) viešosios informacijos rengėjai, skleidėjai, žurnalistai ir leidėjai savo veikloje vadovaujasi Konstitucija ir įstatymais, Lietuvos Respublikos tarptautinėmis sutartimis, humanizmo, lygybės, pakantos, pagarbos žmogui principais, gerbia žodžio, kūrybos, religijos ir sąžinės laisvę, nuomonių įvairovę, laikosi profesinės etikos normų, Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso nuostatų, padeda plėtoti demokratiją, visuomenės atvirumą, skatina visuomenės pilietiškumą ir valstybės pažangą, stiprina valstybės nepriklausomybę, ugdo valstybinę kalbą, tautinę kultūrą ir dorovę; 3) viešoji informacija visuomenės informavimo priemonėse turi būti pateikiama teisingai, tiksliai ir nešališkai; 4) naudojimasis informacijos laisve gali būti saistomas tokių reikalavimų, sąlygų, apribojimų ar bausmių, kuriuos nustato įstatymai ir kurie demokratinėje visuomenėje būtini Lietuvos valstybės saugumui, teritorijos vientisumui, viešajai tvarkai, konstitucinei santvarkai apginti, teisminės valdžios nešališkumui garantuoti, siekiant užkirsti kelią teisės pažeidimams ir nusikaltimams, konfidencialios informacijos atskleidimui, apsaugoti žmonių sveikatą bei dorovę, taip pat jų privatų gyvenimą, orumą ir kitas teises.

Visuomenės informavimo įstatymo 4 straipsnyje yra įtvirtinta kiekvieno asmens teisė laisvai reikšti mintis ir įsitikinimus, nevaržomai rinkti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas. Laisvė rinkti, gauti ir skleisti informaciją negali būti ribojama kitaip, kaip tik įstatymu, jei yra būtina apsaugoti konstitucinę santvarką, žmogaus sveikatą, garbę ir orumą, privatų gyvenimą, dorovę. Taigi įstatyme yra atkartojama Konstitucijos 25 straipsnyje formuluojama laisvė ir jos ribojimo atvejai.

Pažymėtina ir tai, kad Visuomenės informavimo įstatymas yra suderintas su Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatomis ir jas atskleidžiančia Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika, kadangi Įstatyme yra formuluojamos nuostatos, užtikrinančios informacijos šaltinio apsaugą, teisė kritikuoti valstybės pareigūnų veiklą ir privatų gyvenimą, kiek tokia informacija atskleidžia

visuomeninę reikšmę turinčias privataus tokio asmens gyvenimo aplinkybes ar asmenines savybes.²⁶

Pagal Įstatymą kiekvienas asmuo turi teisę rinkti, gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių įstaigų apie jų veiklą, taip pat duomenis apie save, o įstaigos Teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių įstaigų įstatymo nustatyta tvarka turi pareigą teikti viešąją ir privačią informaciją, išskyrus atvejus, kai tokia informacija neteikiama. Asmuo pažeistą savo teisę gauti, rinkti ar skleisti informaciją gali ginti teisme. Taip įgyvendinama Konstitucijos 30 straipsnyje įtvirtinta asmens teisė ginti savo pažeistas konstitucines teises teisme.

Įstatymo 4 straipsnio 1 dalis laiduoja kiekvieno asmens teisę laisvai reikšti savo mintis ir įsitikinimus, nevaržomai rinkti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas, o 5 straipsnio 1 dalies 1 punkte kiekvieno teisė rinkti ir skleisti informaciją visuomenės informavimo priemonėse detalizuojama.

Nors kai kurie įstatymo straipsniai deklaruoja teisę gauti informaciją asmenims (ne tik žurnalistams), tačiau informacijos gavimo požiūriu pagrindinis šio įstatymo tikslas – garantuoti teisę į informaciją žurnalistams ir kitiems viešosios informacijos rengėjams ir platintojams. 2000 m. Visuomenės informavimo įstatymo redakcija buvo derinama su Teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių įstaigų įstatymu, ir nors dabartinėje įstatymo redakcijoje atsispindi platesnis požiūris į informacijos gavimą nei ankstesnėje, tačiau informacijos gavimo požiūriu įstatymas pirmenybę teikia vis dėlto žurnalistams.²⁷ Pavyzdžiui, Įstatymo 5 straipsnis formuluoja kiekvieno teisę rinkti informaciją ir ją skelbti visuomenės informavimo priemonėse, neleisti skelbti savo parengtos informacijos, jeigu jos turinys redakcinio rengimo metu buvo iškreiptas, užsirašinėti, fotografuoti, filmuoti, naudotis garso ir vaizdo technikos priemonėmis, taip pat kitais būdais fiksuoti informaciją, išskyrus šio įstatymo nurodytus atvejus; publikacijas ar laidas skelbti savo pavarde, slapyvardžiu ar anonimiškai. Taigi nors norma yra skirta visiems, tačiau praktiškai ji adresuojama tik žurnalistams, nes tik šios profesijos asmenys dažniausiai teikia informaciją visuomenės informavimo priemonėse ar pasirašinėja slapyvardžiu. Tačiau kategoriškai teigti, kad nuostatos skirtos itk

---

²⁶Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas // Žin., 1996. Nr. 71-1706 (aktuali redakcija nuo 2006 09 01), 8 ir 9 straipsniai.

²⁷ Birmontienė T. Teisė į informaciją. Vilnius, 2001. P. 38.

žurnalistams tap pat negalima, nes tokiomis teisėmis pasinaudoti gali kiekvienas asmuo, bet jau formaliai tokią galimybę suteikia Visuomenės informavimo įstatymo nuostatos.

Šiuolaikinėje visuomenėje, kai kasdien vis didėja informacijos mastai, jos pobūdis, pateikimo ir gavimo būdai tampa vis įvairesni (internetas, televizija, spauda) ir prienamesni apskritai visiems, tiek suaugusiems, tiek nepilnamečiams, labai svarbu apginti ir apsaugoti tokius asmenis (nepilnamečius) nuo jiems nereikalingos ir nenaudingos informacijos žinojimo. Būtent Visuomenės informavimo įstatymo 17 straipsnis ir įtvirtina nuostatą, užtikrinančią nepilnamečių apsaugą : viešosios informacijos rengėjai ir (ar) skleidėjai įstatymų nustatyta tvarka turi užtikrinti, kad nepilnamečiai būtų apsaugoti nuo neigiamą poveikį jų fiziniam, protiniam ar doroviniam vystymuisi darančios viešosios informacijos, ypač susijusios su pornografinio pobūdžio ir (ar) smurtinio pobūdžio bei žalingus įpročius skatinančios informacijos skleidimu.

Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas būtent ir reglamentuoja viešosios informacijos, kuri daro neigiamą poveikį nepilnamečių fiziniam, protiniam ar doroviniam vystymuisi, kriterijus, jos skelbimo ir platinimo tvarką, taip pat šios informacijos rengėjų, platintojų ir jų savininkų, žurnalistų bei jų veiklą reglamentuojančių institucijų teises, pareigas ir atsakomybę.²⁸

Šio įstatymo 4 straipsnyje išvardinami kriterijai, kuriais remiantis informacija laikoma darančia neigiamą poveikį nepilnamečių psichinei sveikatai, fiziniam, protiniam ar doroviniam vystymuisi. Tai viešoji informacija: 1) susijusi su fizinio ar psichinio smurto vaizdavimu arba vandalizmu: kai detalai vaizduojamas žmonių, gyvūnų žudymas, žalojimas ar kankinimas, turto naikinimas ar gadinimas, taip pat teigiamai vertinamas smurtas, mėgavimasis prievarta ar žiaurumu; 2) kurioje rodomas mirusio arba žiauriai sužaloto žmogaus kūnas, išskyrus atvejus, kai toks rodymas reikalingas tapatybei nustatyti; 3) erotinio pobūdžio: kai skatinamas lytinis geismas, rodomas lytinis aktas, jo imitacija ar kitoks seksualinis pasitenkinimas, lytiniai organai, seksualiniai reikmenys; 4) sukelianti baimę ar siaubą; 5) skatinanti azartinius lošimus; 6) kurioje palankiai vertinamas priklausomumas nuo narkotinių, toksinių, psichotropinių medžiagų, tabako ar alkoholio, skatinamas jų vartojimas, gamyba, platinimas ar įsigijimas; 7) skatinanti savęs

---

²⁸ Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas // Žin., 2002, Nr. 91-3890 (aktuali redakcija nuo 2006 12 05).

žalojimą ar savižudybę; 8) kurioje teigiamai vertinama nusikalstama veika ar idealizuojami nusikaltėliai; 9) susijusi su nusikalstamos veikos modeliavimu; 10) kurioje kurstoma diskriminacija dėl tautybės, rasės, lyties, kilmės, neįgalumo, lytinės orientacijos, religijos ar kitokios priklausomybės; 11) kurioje dažnai vartojami nešvankūs posakiai, žodžiai ar gestai; 12) kurioje patariama, kaip pasigaminti, įsigyti ar naudoti sprogmenis, narkotines ar psichotropines medžiagas, taip pat kitus gyvybei ar sveikatai pavojingus dalykus; 13) skatinami blogi mitybos, higienos ir fizinio pasyvumo įpročiai; 14) kurioje siejant su nusikalstama veika ar kitais teisės pažeidimais skelbiami nuo teisėsaugos institucijų ar teismo nesislapstančio įtariamojo padarius nusikaltimą, kaltinamojo, teisiamojo, nuteistojo ar nuo nusikalstamos veikos arba kitų teisės pažeidimų nukentėjusio nepilnamečio (aukos) asmens duomenys, pagal kuriuos galima nustatyti jo asmens tapatybę.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25 straipsnio 4 dalyje sakoma, kad laisvė reikšti įsitikinimus ir skleisti informaciją nesuderinama su nusikalstamais veiksmais - tautinės, rasinės, religinės ar socialinės neapykantos, prievartos bei diskriminacijos kurstymu, šmeižtu ir dezinformacija. Svarbu pažymėti, kad pagrindinis šalies įstatymas, nustatydamas draudimus ir ribodamas žmogaus teises ir laisves ne visada vartoja terminus „riboti“ ar „varžyti“.²⁹ Šiuo atveju vartojama sąvoka „nesuderinama“ neatsitiktinai - Konstitucija, deklaruodama bei saugodama ir gindama nuomonių ir įsitikinimų bei jų reiškimo laisvę, netoleruoja tik vieno netolerancijos kitaminčių, kitataučių, kuri gali pasireikšti nusikalstamais veiksmais, kuriais kėsinamasi į įstatymo saugomas ir ginamas vertybes.

Konstitucinis Teismas, analizuodamas ir interpretuodamas Konstitucijos 25 straipsnio nuostatas, 2005 m. rugsėjo 19 d. nutarime pažymėjo, jog laisvė reikšti įsitikinimus ir skleisti informaciją nesuderinama su nusikalstamais veiksmais - tautinės, rasinės ar socialinės neapykantos, prievartos bei diskriminacijos kurstymu, šmeižtu bei dezinformacija, reiškia ir tai, jog įstatymų leidėjas privalo įstatymu nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad tautinės, rasinės ar socialinės neapykantos, prievartos bei diskriminacijos kurstymas, šmeižtas bei dezinformacija, jeigu jais kėsinamasi iš esmės paneigti atitinkamas konstitucines vertybes, būtų persekiojami

---

²⁹ Jovaišas K. Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras. I dalis. Vilnius, 2000. P.113.

kaip nusikalstami veiksmai ir už juos būtų nustatyta teisinė atsakomybė kaip už nusikalstamus veiksmus. Kartu pažymėtina, kad minėtos nuostatos formuluotės "nusikalstami veiksmai" negalima aiškinti vien lingvistiškai, t. y. kaip reiškiančios, esą konstitucinė laisvė reikšti įsitikinimus ir skleisti informaciją yra nesuderinama tik su tokiais veiksmais, už kuriuos įstatymuose yra nustatyta baudžiamoji atsakomybė. Minėta konstitucinė laisvė yra nesuderinama ir su tokiais minčių, pažiūrų ir t. t., kuriomis yra kurstoma tautinė, rasinė, religinė ar socialinė neapykanta, prievarta bei diskriminacija, asmenys yra šmeižiami arba kitaip yra dezinformuojama visuomenė ar atskiri jos nariai, skleidimu, už kurį įstatymais yra nustatyta ne tik baudžiamoji, o ir kitokia teisinė atsakomybė. Taigi pagal Konstituciją laisvė reikšti įsitikinimus ir skleisti informaciją yra nesuderinama su bet kokiais teisei priešingais veiksmais, kuriais kurstoma tautinė, rasinė, religinė ar socialinė neapykanta, prievarta bei diskriminacija, asmenys yra šmeižiami arba kitaip yra dezinformuojama visuomenė ar atskiri jos nariai. Kitaip (t. y. siauriau) aiškinant minėtą Konstitucijos 25 straipsnio 4 dalies nuostatą, inter alia formuluotę "nusikalstami veiksmai", būtų nepaisoma konstitucinio atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės imperatyvo, konstitucinio teisinės valstybės principo, kitų Konstitucijos nuostatų.

Visuomenės informavimo įstatymo 2 straipsnio 13 dalyje yra apibrėžiama, kas yra dezinformacija - tai tyčia viešai paskelbta informacija. To paties Įstatymo 19 straipsnio 2 dalyje atkartotas konstitucinis draudimas platinti dezinformaciją ir informaciją, šmeižiančią, įžeidžiančią žmogų, žeminančią jo garbę ir orumą. Svarbus elementas yra tas, kad dezinformacija ir atsakomybė už tokios informacijos paskleidimą siejama su asmens, paskleidusio žinią, valiniu psichiniu momentu, t.y. tai turi būti padaryta tyčia. Asmuo turi žinoti ir suvokti, kad skleidžia netikrą, melagingą informaciją, bei numatyti padarinius. Priešingu atveju kiltų klausimas dėl atsakomybės taikymo sąžiningam dezinformacijos skleidėjui, tai yra asmeniui, kuris nežinojo ir negalėjo žinoti, kad sklebia tokio pobūdžio informaciją, tačiau toks informacijos paskelbimas vienaip ar kitaip vis tiek padarė didelės materialinės ar moralinės žalos asmeniui, apie kurį tokia informaciją paskleidžiama.

Svarbu paminėti, kad Visuomenės informavimo įstatymas taip pat numato ir tokios melagingos informacijos paneigimą, tokiu būdu ginant ir atstatant pažeistas

žmonių teises. Minimo įstatymo 15 straipsnis yra skirtas atsakymo teisei: kiekvienas fizinis asmuo, kurio garbę ir orumą žemina visuomenės informavimo priemonėje paskelbta tikrovės neatitinkanti, netiksli ar šališka informacija apie jį, taip pat kiekvienas juridinis asmuo, kurio dalykinei reputacijai ar kitiems teisėtiems interesams pakenkė tikrovės neatitinkanti, netiksli ar šališka informacija, turi tiesę atsakyti, paneigdamas tikrovės neatitinkančią informaciją ar patikslindamas paskelbtą informaciją, arba pareikalauti, kad viešosios informacijos rengėjas ir (ar) skleidėjas šio įstatymo 44 straipsnyje nustatyta tvarka paneigtų tikrovės neatitinkančią informaciją.

Antra vertus, žmonės labiau linkę kreiptis į teismus, kad būtų apginta pažeista jų teisė, nes tuomet žmogus morališkai jaučiasi geriau, kai teisingumą įvykdo tam įgaliota institucija. Juolabiau, kad melagingos informacijos paneigimas spaudoje, žiniasklaidoje nebūna adekvatus tokios informacijos pirminiam paskelbimui, nes, kaip praktika rodo, melagingos informacijos turinys spausdinamas vos matomoje vietoje mažomis raidėmis lyginant su pirminiu dezinformacijos paskleidimu.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje yra nagrinėjęs ne vieną teisinį ginčą, kylantį dėl melagingos, tikrovės neatitinkančios informacijos paskelbimo. Teismas ne vienoje byloje yra pažymėjęs, kad sprendžiant ginčus dėl melagingos, tikrovės neatitinkančios informacijos paskelbimo reikia būtinai skirti nuomonę nuo žinios.

Asmeninius neturtinius teisinius santykius, atsiradusius paskleidžiant per visuomenės informavimo priemones tikrovės neatitinkančias, žeminančias asmens garbę ir orumą žinias, reguliuoja Visuomenės informavimo įstatymas. Pagal CK 2.24 straipsnio 1 dalį ir Visuomenės informavimo įstatymo 44 straipsnį ieškinyje dėl garbės ir orumą žeminančių ir tikrovės neatitinkančių žinių paneigimo gali būti tenkinamas tuo atveju, jeigu yra nustatoma: žinių paskleidimo faktas ir faktas, kad žinios yra apie ieškovą; faktas, kad žinios neatitinka tikrovės, ir faktas, jog žinios žemina ieškovo garbę ir orumą. Svarbu atskirti konkrečiu atveju žiną nuo nuomonės. Visuomenės informavimo įstatymas užtikrina nuomonių įvairovės visuomenės informavimo priemonėse pateikimą.

Sprendžiant klausimą ar publikacijoje yra nuomonė, ar žinia, būtina aptarti šiuo žodžių reikšmę. Pagal VIĮ 2 str. 69 punktą žinia - tai visuomenės informavimo priemonėse skelbiamas faktas ar tikri, teisingi duomenys. Tai yra informacija apie realius tikrovės reiškinius, veiksmus, įvykius. Duomenys - fakto turinį atskleidžianti informacija.

Nuomonė yra tuomet, kai skelbiamos mintys, vertinimai bei pastabos apie žinias, susijusias su tikrais įvykiais. Nuomonei tiesos kriterijai netaikomi, todėl jos atitikimo tikrovei negalima patikrinti įrodinėjimo priemonėmis. Vadinasi, turi būti paskelbta žinia, o po to jos vertinimai. Nuomonė reiškama apie tikrai egzistuojančius faktus ir duomenis. Apie ieškovą paskelbta informacija vertintina visų faktinių aplinkybių, sąlygojusių ginčo žinių paskelbimą, kontekste, o ne izoliuotai. Be to, teismų praktika taip pat pripažįsta, kad asmuo, reikšdamas savo nuomonę, privalo užtikrinti, kad nuomonė būtų reiškama sąžiningai ir etiškai, sąmoningai neiškreipiant faktų ar duomenų. CK 2.24 straipsnio 1 dalyje preziumuojama, jog paskleisti duomenys neatitinka tikrovės, kol juos paskleidęs asmuo neįrodo priešingai. Ši norma procesinio pobūdžio, todėl taikoma ir tais atvejais, kai asmens garbę ir orumą žeminančios, tikrovės neatitinkančios žinios paskleistos per visuomenės informavimo priemones.³⁰

Viešosios informacijos rengėjai, platintojai, žurnalistai viešąją informaciją turi pateikti teisingai, tiksliai ir nešališkai, laikytis žurnalistų profesinės etikos taisyklių, gerbti kitų teises. Spaudos laisvė ir teisė skleisti informaciją yra teisėta tol, kol nepažeidžia kito asmens teisių. Kai asmuo, įgyvendindamas savo teisę skleisti informaciją, pažeidžia kito asmens teises, taikoma teisinė atsakomybė. Viešosios informacijos valdytojas atsako už visuomenės informavimo priemonės turinį.³¹

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas ne kartą pažymėjęs, kad asmens turėjimas savo įsitikinimus, kuriuos gali laisvai reikšti, o taip pat gauti ir skleisti informaciją, išsakyti idėjas yra kiekvieno žmogaus, gyvenančio demokratinėje valstybėje konstitucinė teisė. Teisė skleisti informaciją yra teisėta tik tada, kai tai nepažeidžia kito asmens garbės bei orumo. Be to pabrėžia, kad teismas negali įpareigoti paneigti nuomonę ar atlyginti žalą už išsakytą nuomonę, net ir tuo atveju, jeigu ji būtų šokiruojanti ar kelianti nerimą, nes čia būtų pažeistas Lietuvos Respublikos Konstitucijos, 25 str, o taip pat Europos žmogaus

---

³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisijų kolegijos 2000 m. kovo 1 d. nutartis civilinėje byloje *M. Vitkauskas prieš UAB „Kauno diena“ ir kt.* (pranešėjas B. Stakauskas), Nr. 3K-3-266/2000, kategorija 40.

³¹ Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas // *Žin.*, 1996. Nr. 71-1706 (aktuali redakcija nuo 2006 09 01), 51 straipsnio 2 dalis.

teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 10 str., kur įtvirtintos asmens teisė turėti savo įsitikinimus ir juos laisvai reikšti.³²

Nors Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas 2.24 straipsnio 2 dalis ir Visuomenės informavimo įstatymo 15 ir 44 straipsniai numato melagingos informacijos paneigimo galimybę, tačiau tai nereiškia, kad iškovui neturi būti atlyginama moralinė ar materialinė žala.³³ Taip pat teisingai turi būti atlyginama turtinė ar neturtinė žala, asmeniui padaryta, paskelbiant privačią informaciją apie jį be asmens sutikimo.

Pažymėtina, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavęs, jog bylose dėl garbės ir orumo gynimo bei melagingos, tikrovės neatitinkančios informacijos paneigimo ir moralinės žalos atlyginimo netenkinat ieškinio dėl garbės ir orumo gynimo bei žinių paneigimo, negali būti tenkinamas ir moralinės žalos atlyginimas.³⁴ O esant preištaramui tarp teisės skleisti informaciją ir teisės į garbės ir orumo gynimą, kiekvienu atveju būtina ieškoti šių konstitucinių vertybių pusiausvyros, atsižvelgiant į žinias paskleidusio asmens tikslus ir jo elgesį, kadangi abi šios teisės konstitucinio lygmens asmens neturtinės vertybės.

Teismai, padarydami išvadą apie paskleistų žinių neatitikimą tikrovei, analizuodami straipsnio dalies turinį, vadovaujasi viena iš panaudoto žodžio reikšmių, tai yra pagrindine panaudoto žodžio reikšme. Tačiau toks aiškinimas nėra visiškai teisingas, o taikymo negalima laikyti pagrįstu. Kuria prasme yra panaudotas atitinkamas žodis ar jų junginys ir kokia prasmė suteikiama visam teksto turiniui, turi būti daroma atsižvelgiant į žodynuose ar kituose leidiniuose pateikiamas žodžių ar junginių reikšmes. Tačiau konkrečiame rašinyje pavartotų žodžių ar jų junginių prasmė nustatoma atsižvelgiant į viso rašinio konstrukciją, teiginio panaudojimo vietą straipsnyje, netgi į tai, kad kalbos įvairumui perteikti žurnalistas kaip literatūrinis autorius gali panaudoti retesnes vartojamo žodžio reikšmes. Išanalizavus teiginius šiais aspektais galima daryti išvadą, ar jų prasme formuojama teigiama ar neigiama nuomonė apie asmenį. Taip pat svarbu, kad gindamas

---

³²Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisijų kolegijos 1999 m. rugpjūčio 30 d. nutartis civilinėje byloje *B.Kaplanas prieš S.Alperavičių* (pranešėjas B.Pupkovas), Nr.3K-3-377/1999, kat. 40.

³³Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisijų kolegijos 2000 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje *J.Banevičius prieš Lietuvos Respublikos generalinę prokuratūrą ir kt.* (pranešėjas V.Mikelėnas), Nr. 3K-7-2310/2000, kategorija 40.

³⁴Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisijų kolegijos 2000 m. spalio 19 d. nutartis civilinėje byloje *B.Kaplanas prieš UAB dienraštį „Respublika“* (pranešėjas V.Mikelėnas), Nr. 3K-964/2000, kategorija 40.

asmens garbę ir orumą įstatymas siekia apsaugoti interesus asmens, kuris normaliai, bet ne ypatingai jautriai ar smulkmeniškai suvokia apie jį skleidžiamas žinias ir iš keleto galimų pavartojimo prasmių mato tik neigiamą atspalvį. Netoleruoti reikalavimai, kad spauda perteiktų tikrovėje egzistuojančius dalykus vienprasmiškai, tiesiogiai suvokiamais išsireiškimais. Toks suvaržymas skurdintų kalbą ir neatitiktų visuomenės interesų, kadangi spauda atlieka ne tik informavimo vaidmenį. Ji turi padėti plėtoti demokratiją, leisti reikšti įvairias nuomones, skatinti pilietiškumą, kad daugiau asmenų domėtųsi ir diskutuotų valdžios sąrangos ar jos tinkamo veikimo klausimais, o taip pat ugdyti tautinę kultūrą, puoselėti kalbą. Be to, šiuo atveju taip pat svarbi aplinkybė, vertinant ar asmens garbę ar orumas gali būti ginamas, kad ieškovas yra žinomas asmuo spaudos verslo ir visuomeninėje veikloje. Vertindami apie save skleidžiamas žinias tokie asmenys iš dalies turi taikytis su tuo, kad jie visuomenėje yra pastebimi, o jų elgesys, veikla ir verslas yra nuolat įvairiai interpretuojami.³⁵

Teisė skleisti informaciją apima ir teisę pasirinkti kokia forma ar būdu tokia informacija norima perteikti, paskelbti. Tai apima ir tam tikras lingvistines bei literatūrinės išraiškos priemones, kurių pagalba pateikiama informacija abstrahuojama ar koncentruotai reziumuojama, jeigu šios lingvistinės ir literatūrinės priemonės nereiškia teisės skleisti informaciją ribų peržengimo, t.y. jeigu jomis naudojamosi sąžiningai, nesiekiant įžeisti ar pažeminti asmens, apie kurį rašoma. Kolegija konstatuoja, kad teismai, reikalaudami absoliutaus informacijos tikslumo straipsnio pavadinime, nepagrįstai suvaržo teisę skleisti informaciją laisvai pasirenkant žinių paskleidimo formą.³⁶ Pavadinimui sukurti gali būti panaudotos literatūrinės išraiškos priemonės, siekiant atkreipti skaitytojo dėmesį, kartu apibendrinti tuos faktus, kurie paskelbti straipsnyje, akcentuoti tam tikrą perteikiamos informacijos dalį. Žurnalistų teisė skleisti informaciją apima ir tam tikro laipsnio faktų perdėjimą, t.y. hiperbolizavimą.

Kitas svarbus klausimas susijęs su teise skleisti informaciją, t.y. nuomonės, kritikos reiškimas. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 33 straipsnio 2 dalis deklaruoja piliečio

---

³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisijų kolegijos 2000 m. lapkričio 22 d. nutartis civilinėje byloje *G. Vagnorius prieš UAB "Respublikos leidiniai"* ir kt. (pranešėjas A. P. Žeimys) Nr. 3K-3-1251/2000, kategorija 40.

³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisijų kolegijos 2001 m. lapkričio 7 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Klevo lapas“ prieš UAB "Respublikos leidiniai"* ir kt. (pranešėjas J. Stripeikienė) Nr. 3K-3-1092/2001, kategorija 40.

tiesę kritikuoti valstybės įstaigų pareigūnų darbą. Tai demokratinės valstybės požymis, laiduojantis patiems piliečiams aktyviai dalyvauti valstybės gyvenime, politiniuose reikaluose, dalyvauti sprendžiant valstybės valdymo reikalus.

Tiek Europos Žmogaus Teisių Teismas, tiek Lietuvos Aukščiausiojo Teismas formuoja vienodą praktiką viešųjų asmenų kritikos atžvilgiu. Yra pripažinta, kad tokių asmenų kritikos ribos yra paletesnės nei kitų asmenų. Atsakomybė už pareikštą nuomonę gali būti taikoma, jeigu teise reikšti nuomonę yra piktnaudžiaujama. Šiuo atveju paskelbti duomenys yra apie visuomenei žinomą asmenį, kuris pagal užimamą visuomeninę padėtį atitinka viešojo asmens kriterijus. Tai sąlygoja, kad ieškovas gali tikėtis nuolatinio padidinto visuomenės dėmesio. Dėl savo pastebimumo jis gali būti labiau komentuojamas ir kritikuojamas. Toks asmuo įvairioms nuomonėms apie su juo susijusius duomenis turi būti atlaidesnis ir nuosaikiau jas vertinti pats. Antra vertus, tai reiškia, kad gali būti pateisinama kritiškesnės nuomonės apie tokį asmenį reiškimas, nes jo kritikos ar komentavimo ribos yra platesnės. Atsakomybė už nuomonę, žurnalisto pareikštą dėl fakto, susijusio su viešuoju asmeniu, gali būti taikoma tik nustačius, kad žurnalistas piktnaudžiavo teise reikšti nuomonę. Sprendžiant, ar šiuo atveju buvo piktnaudžiavimas teise, atsižvelgtina į nuomonę skleidusio asmens tikslus, nuomonės pareiškimo būdą ir aplinkybes, taip pat turi reikšmės ir tai, kad ji išreiškta apie viešą asmenį, su kuriuo susiję duomenys gali būti labiau interpretuojami.³⁷

Lietuvos teismams nagrinėjant bylas taip pat svarbi Europos Žmogaus Teisių Teismo suformuluota praktika saviraiškos laisvės atžvilgiu, nuo kurios jie stengiasi nenukrypri, nes tiek Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, tiek ir šią Konvenciją aiškinanti ir detalizuojanti Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika yra sudėtinė Lietuvos teisės dalis.

Europos Žmogaus Teisių Teismas, aiškindamas Konvencijos 10 straipsnio turinį, yra nurodęs, kad teisė skleisti informaciją ir idėjas apima ne tik teisė skleisti neutralią informaciją ir idėjas, kurios yra palankios ir neįžeidžiančios, bet ir informaciją, kuri yra šokiruojanti, erzinti ar trikdanti visuomenę ar jos dalį. Toks šios teisės normos

---

³⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisijų kolegijos 2002 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje *R. Čeponis prieš UAB „Žeimenos krantai“ redakciją*. (pranešėjas A. Norkūnas) Nr. 3K-3-973/2002, kategorija 20.6.

turinio aiškinimas tarnauja pliuralizmo, tolerancijos, abipusio pakantumo ir plačių pažiūrų formavimui, be kurių neįmanoma demokratinė visuomenė. Taigi Konvencija gina ne tik asmenį, paskleidusį absoliučiai teisingą informaciją, bet ir asmenį, kuris paskleidė ne visiškai tikslią informaciją, tačiau tą padarė sąžiningai, nepiktnaudžiaudamas teise skleisti informaciją.

3. Informacija - kaip teisinių santykių objektas

Šiuolaikinėje visuomenėje turbūt neįmanoma įsivaizduoti žmogaus kasdieninio gyvenimo be informacijos. Kiekvieną dieną mes nepastebimai gauname, renkame, perdirbame, keičiamės informacija, naudojame naujausias technologijas, skaitome laikraščius, knygas, dirbame kompiuteriu. Informacija suteikia galimybę žmogui bendrauti, tobulėti, mokytis, realizuoti save kaip asmenybę.

Šiais laikais informacija tampa vienu svarbiausių žmonijos poreikių, kuris suteikia žmogaus elgesiui kryptingumo ir prasmės.³⁸ Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad galimybė gauti ir skleisti informaciją, idėjas – būtina sąlyga demokratijai sukurti ir išsaugoti.³⁹

Svarbu paanalizuoti, kaip informacija yra suvokiama kasdieniniame gyvenime, ir kaip informacija yra apibrėžiama teisės aktuose, reguliuojančiuose tam tikros informacijos gavimą ar sklaidimą, jos apsaugos mechanizmą.

Dabartiniu metu mokslinėje literatūroje informacija, kaip objektyvios realybės reiškiny (socialinis fenomenas), yra nagrinėjama keliais aspektais:

- gnoseologiniu – informaciją nagrinėjant kaip pažinimo objektą;
- semantiniu – atskleidžiant paties žodžio „informacija“ reikšmę bei turinį;
- aksiologiniu – formuojančiu informacijos vertingumo koncepcijas;

---

³⁸ Meškauskaitė L. Žiniasklaidos teisė. Vilnius, 2004. P. 58.

³⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. balandžio 20 d. nutarimas „Dėl Lietuvos radijo ir televizijos statuto 7 bei 9.3 straipsnių, taip pat radijo ir televizijos programų transliavimo valstybinių įrenginių nuomos privačioms redakcijoms konkursų organizavimo techninės komisijos nuostatų 3 bei 12 punktų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“//Žin., 1995. Nr. 34-847.

- komunikaciniu – atskleidžiančiu sudėtingą informacinio ryšio prigimtį, organizacines- technines problemas ir kt.⁴⁰

Dabartinės lietuvių kalbos žodyne informacijos sąvoka apibrėžiama taip : „ Informacija – tai žinios, paaiškinimai; specialiai kaupiamos, laikomos ir perduodamos žinios.⁴¹ Panašiai „informacijos“ sąvoka apibrėžiama ir teisinėje literatūroje.

Teisės gauti informaciją iš valstybės ar savivaldybių įstaigų ar institucijų įstatyme informacija – žinios, kuriomis disponuoja valstybės ir savivaldybių institucija ar įstaiga. Įdomu tai, kad Visuomenės informavimo įstatyme ši sąvoka apskritai nepateikiama. Mano manymu, informacijos kaip objekto sąvokos apibrėžti nereikia, nes tai yra ir taip protingam žmogui suprantamas dalykas, kas tai yra informacija. Ypatingai atsižvelgint į tai, kad keičiantis visuomeniniams sanykiams, tobulėjant ir besivystant sparčiai mokslui ir technologijoms, informacijos, kaip dalyko, objekto, suvokimas gali greitai kisti, todėl jos nereikėtų įstatyti į tam tikrus įstatyminius „rėmus“.

Saviraiškos laisvės bei teisės į informaciją požiūriu svarbus Valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymas, kadangi vienas iš demokratinės visuomenės poreikių – būtinybė visuomenės ar individo interesų labai apsaugoti tam tikras žinias ar informaciją.

Valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymas reglamentuoja pagrindinius valstybės ar tarnybos paslaptį sudarančios informacijos išlaptinimo, saugojimo, naudojimo, išslaptinimo, apsaugos veiksmų koordinavimo bei kontrolės pagrindus ir tvarką, nustato minimalius atskirų išlaptintos informacijos apsaugos sričių (personalo patikimumas, išlaptintos informacijos administravimas, fizinė apsauga, išlaptintų sandorių saugumas, automatizuoto duomenų apdorojimo sistemų ir tinklų apsauga) reikalavimus. Šiame įstatyme pateikiama išlaptintos informacijos sąvoka – tai paslapčių subjekto pripažinta valstybės ar tarnybos paslaptimi informacija apie dokumentų, darbų, gaminių ar kitų objektų buvimą, esmę ar turinį, taip pat tokia paslaptimi pripažinti patys dokumentai, darbai, gaminiai ar kiti objektai.

Valstybės ir tarnybos paslapčių įstatyme tai pat pateikiamas informacijos kategorijų sąrašas, kas gali sudaryti valstybės ar tarnybos paslaptį. Tačiau nors ir

---

⁴⁰ Panamariovas A. Viešai neskelbiama informacija- paslaptis kaip socialinis teisinis reiškiny// Jurisprudencija. 2002. T. 32 (24). P. 83-94.

⁴¹ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Prieiga per internetą <http://www.autoinfo.lt/webdic/>

pateikiamas sąrašas yra išsamus, tačiau įvardinta informacija gali, o ne privalo sudaryti valstybės ar tarnybos paslaptį.

Galima išskirti keletą informacijos skleidimo bei gavimo ribojimo valstybės saugumo tikrais problemos bruožų.⁴² Visų pirma, saviraiškos laisvės bei teisės į informaciją vienas iš ribojimo pagrindų yra nacionalinis ar valstybės saugumas. Šiuo pagrindu tam tikra informacija yra įslaptinama. Tačiau sunku apibrėžti, kas tai yra valstybės saugumas. Antra, demokratinėje visuomenėje visuomenės interesai saviraiškos laisvės bei valstybės saugumo kaip visuomenės intereso požiūriu gali nesutapti su politinių partijų, esančių valdžioje, interesų, nes jos nariai dažniausiai atstovauja ne visos visuomenės interesus, o tik tam tikros jos dalies, politinės partijos narius.

Svarbu pažymėti, kad anstesnėje Valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymo redakcijoje buvo numatyta, kad paslapčių sąrašą sudaro Vyriausybė. Tačiau Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 1995 m. spalio 26 d. nutarime konstatavo, kad toks teisinis reguliavimas ydingas. Teismas pažymėjo, kad teisės leisti įstatymus delegavimas Vyriausybei turi būti legitiminis, tai yra pagrįstas valstybės konstitucijoje įtvirtintomis nuostatomis. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įstatymų leidybos delegavimas nenumatytas, todėl Vyriausybė gali priimti tik poįstatyminius teisės aktus. Demokratinėje visuomenėje prioritetą teikiamas žmogui, todėl viskas, kas susiję su pagrindinėmis žmogaus teisėmis ir laisvėmis, reguliuoja įstatymas.

Taigi informacija- tai tam tikros žinios, kurios gali būti realizuojamos visomis įmanomomis formomis : žodžiu, raštu, visų rūšių informavimo priemonėse, įskaitant internetą, skaitmenines technologijas, naudojant įvairias meninės išraiškos preimones ir pan.⁴³

Konstitucinis Teismas, interpretuodamas Konstitucijos 25 straipsnio nuostatas, 1997 m. vasario 13 d. nutarime pažymėjo, jog reklama taip pat yra informacija, nes suteikia jos gavėjui tam tikrų žinių apie prekes, paslaugas ar kitus reklamuojamus objektus (subjektus). Reklama yra informacija, tačiau ne kiekviena informacija yra reklama. Todėl reklama laikytina savita informacijos rūšimi, kuri paprastai vadinama komercine informacija. Reklama yra neatsiejama nuo verslo, marketingo, nes iš tiesų

---

⁴² Kiršienė J. Žodžio laisvė Lietuvoje. Įstatymų ir faktų analizė. Teisės apžvalga Nr. 3. Vilnius, 2000. P.53.

⁴³ Meškauskaitė L. Žiniasklaidos teisė. Vilnius, 2004. P. 59.

jiems tarnauja, yra svarbi konkurencijos priemonė. Esminis reklamos požymis yra siekimas daryti kitiems asmenims poveikį jiems renkantis ar įsigyjant tam tikrus produktus, skatinti juos elgtis tam tikru būdu.⁴⁴

Taigi teisiniu požiūriu "informacija" dažniausia yra nagrinėjama kaip teisinių santykių objektas, t.y. vertybė, kurią įgyja ir kuria pasinaudoti siekia teisinio santykio dalyviai, įgyvendindami savo teises.⁴⁵

Informacijos, kaip teisinių santykių objekto, apibrėžimas leistų išskirti ir kai kuriuos informacijai būdingus požymius:

- materialųjį informacijos požymį, t.y. ne bet kokios žinios, bet tik tos, kurios yra vertingos ir kuriomis remiamasi arba kurios yra naudojamos darant loginę išvadą;
- intelektualųjį informacijos požymį, t.y. kad subjektas žinių perdavimo ar gavimo momentu(nors trumpam) suvoktų, kad žinios yra teisingos;
- komunikacinį informacijos požymį, t.y. tai, kad tokios žinios yra skiriamos kitiems subjektams.⁴⁶

4. Saviraiškos laisvės teisinis ribojimas

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 28 straipsnyje įtvirtinta bendra nuostata, jog žmogus, įgyvendindamas savo teises ir naudodamasis savo laisvėmis, privalo laikytis Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir įstatymų, nevaržyti kitų žmonių teisių ir laisvių. Šis principas liečia ribas, kurių negali peržengti žmogus, įgyvendindamas savo teises ir naudodamasis savo laisvėmis. Konstitucijoje įtvirtinti pamatiniai egzistenciniai žmogaus principai yra aiskūs, tačiau problemos kyla su jų realiu įgyvendinimu praktikoje, nes dažnai vieno žmogaus teisės varžo, riboja, pažeidžia kito asmens teises, o tos ribos ne visada aiškios. Siekiant apriboti žmogaus kaip socialinės būtybės egoizmą bei savivalę,

---

⁴⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. vasario 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 1 ir 30 straipsnių, Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymo 1, 3 ir 11 straipsnių, taip pat Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. vasario 2 d. nutarimo Nr. 179 „Dėl alkoholio reklamos kontrolės“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“//Žin., 1997. Nr. 15- 314.

⁴⁵ Panamariovas A. Viešai neskelbiama informacija- paslaptis kaip socialinis teisinis reiškinys// Jurisprudencija. 2002. T. 32 (24). P. 83- 84,

⁴⁶ Ten pat. P. 84.

sudaryti sąlygas visiems demokratinėje visuomenėje taikiai ir teisingai naudotis savo teisėmis, būtina žmogaus teises ir laisves įstatymiškai apriboti, nustatyti tokių apribojimų tvarką ir procedūrą. Taigi ir naudodamasis nuomonių reiškimo laisve asmuo turi nepažeisti kitų asmenų teisių, teisinių vertybių, nustatytų įstatymuose, o tam tikrias atvejais ši jo laisvė gali būti apribota.

4.1. Teisinio ribojimo pagrindai

Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos daugelio straipsnių, t.y.8, 9,10, 11, pirmosios dalys įtvirtina asmens teises ir laisves, o antrose dalyse nurodomi atvejai, pagrindai, kada ta teisė ar deklaruojama laisvė gali būti apribota.

Konstitucijos 25 straipsnis įtvirtina tokius saviraiškos laisvės apribojimo pagrindus: 1) kai tai būtina apsaugoti žmogaus sveikatai, garbei ir orumui, privačiam gyvenimui, dorovei; 2) ginti konstitucinei santvarkai; 3) nesuderinama su nusikalstamais veiksmais - tautinės, rasinės, religinės ar socialinės neapykantos, prievartos bei diskriminacijos kurstymu, šmeižtu ir dezinformacija.

Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 10 straipsnyje įtvirtinti ribojimo pagrindai iš esmės sutampa su Konstitucijoje nustatytais, tačiau tokių apribojimų yra daugiau : 1) siekiant užtikrinti valstybės saugumą, teritorijos vientisumą ar visuomenės apsaugą; 2) siekiant užkirsti kelią viešosios tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams; 3) siekiant apsaugoti žmonių sveikatą ar moralę, taip pat kitų asmenų garbę ar teises; 4) siekiant užkirsti kelią įslaptintos informacijos atskleidimui; 5) siekiant užtikrinti teisminės valdžios autoritetą ir nešališkumą. Ribojimo galimybė atsiranda tik laikantis trijų pagrindinių sąlygų: pirma, ribojimas yra numatytas įstatymo, antra, toks ribojimas būtinas demokratinėje valstybėje, trečia, siekiama apsaugoti Konvencijos 10 straipsnio 2 dalyje numatytas vertybes.

Taigi mūsų šalies pagrindiniame įstatyme nėra numatyta tokių apribojimų kaip siekiant apsaugoti žmogaus moralę ar užtikrinti teisminės valdžios nešališkumą. Tačiau tai nereiškia, kad šios vertybės neturėtų būti ginamos, remiantis Konstitucijos kaip

vientiso teisės akto doktrina.⁴⁷ Be to Visuomenės informavimo įstatyme yra nustatyta, kokią informaciją draudžiama skelbti, ribojimo pagrindai nėra aiškunami plečiamai, tik detalizuojami remiantis Konstitucijos 25 straipsnio 2 dalyje numatytais ribojimais, jų paskirtimi ir tikslais.

Pažymėtina, kad dažnai teisėjams kyla problemų, kai bylos nagrinėjimo metu apie jas plačiai diskutuojama, rašoma, nagrinėjama visuomenės informavimo priemonėse, spaudoje. Tokiu atveju, teisėjai tiesiogiai ar ne tiesiogiai, bet yra įtakojami, o jei ir ne, tai tokią nuomonę susiformuoti visuomenės nariai, kurie domisi aktualijomis. Tokiu būdu susduria dvi konstitucinės vertybės ir teisės - teisė į teisingą, nešališką bylos nagrinėjimą ir visuomenės narių teisė žinoti, būti informuotiems apie vykstantį teismo procesą.

Valstybės pareiga yra užtikinti pusiausvyrą tarp šių dviejų konstitucinių vertybių. Nors yra suprantama, kad teisėjų nepriklausomumo principas reikalauja iš teisėjų visiško nešališkumo bylos nagrinėjimo metu bei nepasiduoti jokiai iš išorės daromai įtakai, tačiau visiem suprantama, kad kartais to išvengti labai sunku, nes visuomenės informavimo priemonės mažiau ar daugiau tokią įtaką daro.

Antra vertus, teisė žinoti apie vykstančius teismo procesus ir jų eigą sudaro prielaidas visuomenei būti tinkamai informuotai, sekti teismo priimamus sprendimus. Tai didina visuomenės pasitikėjimą teismais ir teisėjais, nors viešumas ir gali pakenkti teisingam bylos išsprendimui.⁴⁸ Lietuvoje iki 1999 m. Civiliniame bei Baudžiamajame kodeksuose nebuvo nuostatų, laiduojančių bylos medžiagos viešumą. Tačiau įstatymų leidėjui Kodeksus papildžius tokiomis nuostatomis buvo žengtas žingsnis pirmyn saviraiškos, žodžio laisvės įgyvendinimui.

Be to, Civilinio proceso kodekso 9 straipsnio 5 dalyje byloje dalyvaujantiems asmenims laiduojama daugiau teisių fiksuoti bylos eigą nei byloje nedalyvaujantiems asmenims. Dalyvaujantys byloje asmenys savo procesinėms funkcijoms vykdyti viešame teismo posėdyje gali daryti garso įrašą teismo posėdžiui užfiksuoti. Apie daromą garso įrašą dalyvaujantys byloje asmenys privalo informuoti posėdžio pirmininką. Dalyvaujantys byloje asmenys, neinformavę teismo apie daromą garso įrašą, atsako Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka. Kitiems asmenims draudžiama teismo

---

⁴⁷ Meškauskaitė L. Žiniasklaidos teisė. Vilnius, 2004. P.73.

⁴⁸ Meškauskaitė L. Žiniasklaidos teisė. Vilnius, 2004. P.88.

posėdžio metu filmuoti, fotografuoti, daryti garso ar vaizdo įrašus bei naudoti kitas technines priemones. Asmenims, pažeidusiems šį draudimą teismo posėdžio metu, taikoma įstatymų numatyta atsakomybė.

Europos Žmogaus Teisių Teismas Oberschik prieš Austriją byloje⁴⁹ yra konstatavęs, kad teismai ir teisėjai užima ypatingą padėtį visuomenėje, todėl ir jų apsauga turi būti stipresnė nei politikų, nes teisėjų ir teismų reputacijos pažeidimas priverčia susvyruoti visuomenės pasitikėjimą teismine valdžia.

Visuomenės informavimo priemonėse draudžiama skelbti informaciją, kurioje: 1) raginama prievarta keisti Lietuvos Respublikos konstitucinę santvarką; 2) skatinama kėsintis į Lietuvos Respublikos suverenitetą, jos teritorijos vientisumą, politinę nepriklausomybę; 3) kurstomas karas ar neapykanta, tyčiojimas, niekinimas, kurstoma diskriminuoti, smurtauti, fiziškai susidoroti su žmonių grupe ar jai priklausančiu asmeniu dėl lyties, seksualinės orientacijos, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų; 4) platinama, propaguojama ar reklamuojama pornografija, taip pat propaguojamos ir (ar) reklamuojamos seksualinės paslaugos, lytiniai iškrypimai; 5) propaguojami ir (ar) reklamuojami žalingi įpročiai ir narkotinės ar psichotropinės medžiagos. Draudžiama platinti dezinformaciją ir informaciją, šmeižiančią, įžeidžiančią žmogų, žeminančią jo garbę ir orumą bei informaciją, pažeidžiančią nekaltumo prezumpciją ir kliudančią teisminės valdžios nešališkumui.⁵⁰

Konstitucinis Teismas viename iš savo nutarimų, interpretuodamas Konstitucijos 25 straipsnyje įtvirtintas nuostatas, pažymėjo, kad šiuolaikinėje visuomenėje informacija yra žmogaus poreikis, jo žinojimo matas. Ji šalina nežinojimą, daro žmogaus elgesį prasmingą. Žmogaus teisių ir laisvių įgyvendinimas yra tiesiogiai susijęs su žmogaus galimybe gauti iš įvairių šaltinių informaciją ir ja naudotis. Tai yra vienas iš pliuralistinės demokratijos laimėjimų, užtikrinančių visuomenės raidą. Kartu pažymėtina, kad žmogaus teisė ieškoti informacijos, ją gauti ir skleisti nėra absoliuti. Saviraiškos laisvės apribojimus lemia šios konstitucinės vertybės santykis su kitomis teisinėmis

---

⁴⁹ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1997 m. liepos 1 d. sprendimas. - <http://www.echor.coe.int>

⁵⁰ Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas // Žin., 1996. Nr. 71-1706 (aktuali redakcija nuo 2006 09 01), 19 straipsnio 1 dalis.

vertybėmis, išreiškiančiomis kitų asmenų teises ir laisves bei visuomenės būtinus poreikius.⁵¹

Ssaviraiškos laisvė nėra absoliuti, jos ribas lemia santykis su kitomis Konstitucijoje įtvirtintomis vertybėmis, išreiškiančiomis kitų asmenų teises ir laisves bei būtinus visuomenės poreikius. Svarbu paminėti ir tai, kad Konstitucijos 145 straipsnyje taip pat numatyti išimtiniai nuomonės reiškimo laisvės, teisės į informaciją laikino apribojimo pagrindai karo ir nepaprastosios padėties atveju.

Taigi ribojimo pagrindai – tai yra tokios vertybės kaip valstybės saugumas ir teritorijos vientisumas, žmonių sveikata bei moralė, viešoji tvarka, konfidencialios informacijos apsauga, teismų nepriklausomumas ir nešališkumas. Tai tokios vertybės, be kurių neįsivaizduojamas demokratinės visuomenės egzistavimas. Todėl apribojimai turi būti aiškiai suformuluoti įstatyme.

Pažymėtina, kad įstatymų leidėjas pagal Konstituciją turi pareigą nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuris užtikrintų, kad viešoji valdžia (jos institucijos, pareigūnai) galės nedelsiant imtis veiksmų, kuriais būtų užkirstas kelias tokioms veikoms, kuriomis, dangstantis informacijos laisvę, yra kėsiniama į Konstitucijoje įtvirtintas, jos saugomas ir ginamas vertybes.⁵²

Konstitucijoje numatytos tik laisvės ribojimo galimybės, tačiau tokio ribojimo masto Konstitucija neapibrėžia. Konstitucinis Teismas 1997 m. vasario 13 d. nutarime konstatavo, kad pasirinkti ir nustatyti ribojimo apimtį yra neabejotina įstatymų leidėjo prerogatyva. Suprantama, kad tokie apribojimai atitiktų teisingumo sampratą ir reiklavimus, turėtų būti atsižvelgiama į teisėtumo ir būtinumo demokratinėje visuomenėje kriterijus.⁵³

---

⁵¹Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. gruodžio 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės ir tarnybos paslapčių ir jų apsaugos įstatymo 5 ir 10 straipsnių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. kovo 6 d. nutarimų Nr. 309 ir 310 atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso normoms“ // Žin., 1996. Nr. 126-2962.

⁵² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. gruodžio 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės ir tarnybos paslapčių ir jų apsaugos įstatymo 5 ir 10 straipsnių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. kovo 6 d. nutarimų

⁵³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. vasario 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 1 ir 30 straipsnių, Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymo 1, 3 ir 11 straipsnių, taip pat Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. vasario 2 d. nutarimo Nr. 179 „Dėl alkoholio reklamos kontrolės“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Žin., 1997. Nr. 15-314.

Ribojimų pagrindai, ju ribos, nustatytos Konstitucijoje yra aiškiai suformuluoti ir surpantami, tačiau sunkumų ir problemų kyla tiek įstatymų leidėjui, tiek vykdomajai valdžiai, kai reikia nustatyti tikslias teisės ribas kuriant teisės normas.

Taigi saviraiškos laisvės ribojimo pagrindai būtini demokratinėje visuomenėje, kad būtų sprendžiami prieštaravimai, konfliktai derinant skirtingus interesus ir siekiant nepažeisti jų pusiausvyros. Konstitucinis Teismas ne kartą yra pabrėžęs ypatingą nuomonių reiškimo laisvės, teisės į informaciją svarbumą. Šia teise pripažįstamas žmogaus orumas, ja reiškiasi liberalioji demokratija.⁵⁴

4.2. Teisinio ribojimo sąlygos

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25 staipsnio, laiduojančio nuomonių reiškimo laisvę, 3 dalyje numatytos sąlygos, kurių reikia laikytis ir tik kurioms esant galima apriboti as mens teisę į saviraiškos laisvę. Ši laisvė negali būti ribojama kitaip, kaip tik įstatymu, jei tai būtina apsaugoti žmogaus seikatai, garbei, orumui, privačiam gyvenimui, dorovei ar ginti konstitucinei tvarkai.

Remiantis Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 10 straipsniu saviraiškos, žodžio laisvę galima laikantis šių sąlygų: 1) jeigu tai būtina demokratinėje visuomenėje, 2) numatyta nacionaliniuose įstatymuose ir 3) apribojimais siekiama ginti tokia vertybes kaip valstybės saugumas, teritorijos vientisumas, viešosios tvarkos interesai, kelio teisės pažeidimams ir nusikaltimams užkirtimas, žmogaus sveikatos ir moralės apsauga ir kt. Teisėtumo reikalaviams reiškia, kad toks apribojimas turi būti nuamtytas įstatyme, kuriame toks ribojimas yra aiškiai ir suprantamai suformuluotas, o pats įstatymas paskelbtas viešai. Žmogaus teisės ir laisvės yra didžiausia teisinė vertybė, todėl tokios teisės ir jų apribojimai gali būti nustatyti tik įstatymu, o tokių apribojimų nustatymas poįstatyminiais teisės aktais yra neteisėtas.⁵⁵ Konstitucinis Teismas 1995 m. spalio 26 d.

---

⁵⁴ Jarašiūnas E. Informacijos laisvės apsaugos problemos Konstitucinio Teismo praktikoje // Jurisprudencija, T(9)1. 1998. P. 131.

⁵⁵ Ten pat.

nutarime pažymėjo, kad teisės leisti įstatymus delegavimas Vyriausybei turi būti legitiminis, t.y. pagrįstas valstybės konstitucijoje įtvirtintomis nuostatomis. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įstatymų leidybos delegavimas nenumatytas, todėl Vyriausybė gali priimti tik poįstatyminius teisės aktus.

Konstitucinis Teismas, spręsdamas klausimą dėl Valstybės paslapčių ir jų apsaugos įstatymo normų atitikimo Konstitucijai, 1996 m. gruodžio 19 d. nutarime pažymėjo, kad įstatyminis reguliavimas, kuriuo pavedama Vyriausybei ne detalizuoti įstatymą, bet sureguliuoti santykius, kurie yra įstatyminio reguliavimo, pažeidžia Lietuvos Respublikos Konstituciją. Demokratinėje visuomenėje viskas, kas suiję su žmogaus teisėmis ar laisvėmis, turi būti reguliuojama įstatymais.

Įdomu pastebėti, kad Konstitucinis Teismas tokios savo nuomonės laikosi ne visada. Mano nuomone 2005 m. rugsėjo 19 d. nutarimas yra labai kritikuotinas ir abejotinas. Iki tol Teismas laikėsi vienodos nuomonės, kad viskas, kas suiję su žmogaus teisėmis ir laisvėmis negali būti reguliuojama Vyriausybės poįstatyminiais aktais, tačiau minimame nutarime savo poziciją Teismas pakeitė.

Nutarimą dėl Vyriausybės 2003 m. kovo 5 d. nutarimu patvirtintos Viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos konstitucingumo Teismas konstatavo, kad ginčytinos nuostatos neprieštarauja Konstitucijai ir Visuomenės informavimo įstatymui. Tvarkos nuostatose įtvirtinta, kad pagal policijos pareigūnų nustatytus pažeidimus informacijos paslaugų teikėjas privalo nutraukti prieigą prie tarnybinėje stotyje esančios informacijos tuo atveju, jei jis sužino apie tarnybinėje stotyje saugomą neskelbtiną informaciją ir prieigą nutraukti techniškai yra įmanoma. Abejonės dėl Tvarkos konstitucingumo Vilniaus miesto 2 apylinkės teismui kilo nagrinėjant administracinę bylą, kurioje informacijos prieglobos paslaugų teikėjas laikė naujienų agentūros "Kavkazcentr" interneto svetainę, kurios puslapiuose, kaip teigiama, buvo propaguojama nacionalinė ir religinė nesantaika.

Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad įstatymų leidėjas pagal Konstituciją turi pareigą nustatyti tokį teisinį reguliavimą, užtikrinantį, kad viešoji valdžia (jos institucijos, pareigūnai) galėtų nedelsiant imtis veiksmų, užkertančių kelią

tokioms veikoms, kuriomis, dangstantis informacijos laisve, yra kėsinamasi į Konstitucijoje įtvirtintas, jos saugomas ir ginamas vertybes.

Teismas akcentavo, kad pastaruoju metu elektroniniai ryšiai, telekomunikacijos vystosi itin sparčiai, todėl kyla būtinybė įstatymų leidybai neatsilikti nuo informacinių technologijų pažangos ir jos nulemtos atitinkamų visuomeninių santykių kaitos. Teismas šiame nutarime konstatavo, kad Konstitucija neužkerta kelio kai kuriuos su informacijos gavimu ir skleidimu susijusius santykius, įskaitant ir santykius, susijusius su įstatymų nustatytą draudimų skleisti informaciją ir (arba) informacijos skleidimo ribojimų laikymosi priežiūra ir kontrole, reguliuoti ir Vyriausybės nutarimais; tačiau Vyriausybė, nutarimais reguliuodama minėtus santykius, negali nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kuris nebūtų grindžiamas Konstitucija ir įstatymais, taip pat tokio teisinio reguliavimo, kuris konkuruotų su nustatytoju įstatymais.

Anta teisinio ribojimo sąlyga yra ta, kad toks ribojimas turi būti būtinas demokratinėje visuomenėje. Detaliau paanalizuokime tokio “būtinumo demokratinėje visuomenėje” požymius. Šiuo klausimu yra labia svarbi Europos Žmogaus Teisių Teismo suformuluota praktika, kuria remiasi ir mūsų Konstitucinis Teismas, aiškindamas sviraiškos laisvės ir jos elementų turinį ir prasmę.

“Būtinumo” sąvoką Teismas siejo su egzistuojančiu visuomenės poreikiu žinoti ir gauti tokią informaciją. Teismas, remdamasis *Handyside* byla, pareiškė, kad visuomenė turi teisę gauti ir neigiamą, šokiruojančią ją ar erzinančią informaciją ir idėjas. Spaudos laisvė kaip tik ir suteikia visuomenei geriausias priemones atrasti ir formuoti nuomonę apie šios visuomenės politinių lyderių veiklą ir mintis. Primygtinis poreikis yra ne šiaip sau poreikis, o tai turi būti būtinas dėl gyvybiškai svarbių ar kitų ypač reikšmingų visuomenės interesų, taip pat siekiant užtikrinti, kad būtų apgintos asmens konstitucinės teisės ir laisvės.

Kiekvienu atveju sprendžiant, ar ribojimas buvo būtinas demokratinėje visuomenėje, reikia tirti ir nustatyti, ar toks ribojimas nepažeidžia proporcingumo principo. Šis principas – tai doktrinoje suformuluotas išvestinis principas.⁵⁶ Lietuvos

---

⁵⁶ Birmontienė T., Jarašiūnas E., Kūris E. ir kt. Lietuvos konstitucinė teisė. Vadovėlis. Vilnius, 2002. P.250.

Respublikos Konstitucinis Teismas 2000 m. sausio 7 d. nutarime “Dėl Lietuvos Respublikos susirinkimų įstatymo 6 straipsnio antrosios dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai”⁵⁷ Šiame nutarime Teismas pažymėjo, kad valstybės kišimasis į naudojamą žmogaus teisėmis ir laisvėmis pripažįstamas teisėtu ur būtinu tik tokiu atveju, jei laikomasi apribojimo ir siekiamo teisėto tikslo proporcingumo principo. Visais atvejais reikia išlaikyti pusiausvyrą tarp asmens teisės ir viešojo intereso.

Konstitucinis Teismas ne kartą savo nutarimuose pažymėjo, kad įstatymais apibrėžiant teisių įgyvendinimo ribas, būtina atsižvelgti į atitinkamos teisės (ar laisvės) paskirtį bei prasmę ir Konstitucijoje numatytas jos ribojimo galimybes bei sąlygas.⁵⁸ Ieškant atsakymo į klausimą, ar konkretus ribojimas yra būtinai reikalingas demokratinėje visuomenėje, pirmiausia reikia išsiaiškinti ribojimo tikslus bei paskirtį, o antra, nustatyti, ar ribojimo priemonės proporcingos siekiamam teisėtam tikslui.⁵⁹ Taigi, kai kyla konfliktas tarp dvejų konstitucinių vertybių, kurios yra lygiavertės, ir neaišku, kuriai teisinei vertybei teikti pirmenybę, reikia atsižvelgti, ar tam tikros vertybės, teisės apribojimas kitos vertybės labai bus proporcingas siekiamam tikslui, be to išsiaiškinti ribojimo tikslus ir paskirtį.

Taigi, saviraiškos, žodžio laisvės ribojimas gali būti pagrįstas ir leistinas tik įvykdžius visas tris sąlygas : a) tai turi būti nustatyta įstatymo, b) toks ribojimas turi būti būtinas demokratinėje visuomenėje, c) tokiu ribojimu siekiama apginti, apsaugoti Konstitucijoje įtvirtintas vertybes.

---

⁵⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. sausio 7 d. nutarimas “Dėl Lietuvos Respublikos susirinkimų įstatymo 6 straipsnio 2 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai”// Žin., 2000. Nr 3-78.

⁵⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. vasario 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 1 ir 30 straipsnių, Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymo 1, 3 ir 11 straipsnių, taip pat Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. vasario 2 d. nutarimo Nr. 179 „Dėl alkoholio reklamos kontrolės“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai”//Žin., 1997. Nr. 15- 314.

⁵⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. rugsėjo 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. kovo 5 d. nutarimu Nr. 290 "Dėl viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos patvirtinimo“ patvirtintos viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos 12, 14 ir 16 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 53 straipsnio 1 daliai.(www.lrkt.lt)

5. Nuomonių reiškimo laisvės ribojimas Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje

Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos koonvencija yra sudėtinė Lietuvos teisės dalis, todėl mums svarbios ne tik joje deklaruojamos nuostatos, bet taip pat ir Europos Žmogaus Teisių Teismo formuojama praktika saviraiškos laisvės ir jos apsaugos požiūriu. Paanalizuosime keltą bylą, kurias nagrinėdamas Teismas suformulavo pagrindinius saviraiškos laisvės principus.

Handyside prieš Jungtinę Karalystę byloje⁶⁰ Teismas nagrinėjo, ar priemonės, pažeidusios R.Handyside žodžio laivę, buvo numatytos įstatymo, ar šiomis priemonėmis siekta teisėto tikslo, ar šios priemonės buvo būtinos demokratinėje visuomenėje. Bylos esmė tokia, kad Britanijos pilietis R.Handyside nuperka teisę išleisti „Raudonąją knygutę moksleiviams“, kurioje nagrinėjamos mokymo ir auklėjimo problemos, maždaug dešimtadalis jos turinio skirtas seksualiniams klausimams. Ši knyga buvo išversta daugelyje Europos šalių. Britanijos valdžios organai, remdamiesi įstatymais, imasi priemonių – paskiria jam baudą bei konfiskuoja rastas knygas.

Taigi, Teismas pažymėjo, kad pirmoji sąlyga buvo įvykdyta ir Karalystės teismų įsikišimas buvo teisėtas ir būtinas demokratinėje visuomenėje, kadangi Konvencijos 10 straipsnyje pasakyta, jog ši teisė gali būti sąlygojama tokių formalumų, apribojimų ar bausmių, kurias nustato įstatymas ir kurios būtinos žmonių sveikatai ar moralei. Ši knyga galėjo paveikti daugelio vaikų ir jaunuolių moralę. Teismas pasakė, kad ribojimas turi būti proporcingas norimam tikslui pasiekti. Europos Žmogaus Teisių Teismas nusprendė, kad negalima nustatyti jokio Konvencijos 10 straipsnio pažeidimo.

Kita *Sunday Times* prieš Jungtinę Karalystę⁶¹ byla įdomi tuo, kad „Sunday Times“, išspaudino straipsnį, kuriame apkaltino bendrovę dėl vaikų apsigimimų. 1959- 1962 metais Didžiojoje Britanijoje gimė šimtai vaikų su deformacijomis, kadangi nėščios moterys vartojo preparatą talidomidą, kurį gamino bendrovė Distilers. Daug tėvų šiai

---

⁶⁰ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1978 m. gruodžio 7d. sprendimas. Serija A. Nr.24-
<http://www.echor.coe.int>.

⁶¹ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1979 m. balandžio 26 d. sprendimas. Serija A. Nr.30-
<http://www.echor.coe.int>

bendrovei iškėlė bylas. Lordų Rūmai nusprendė, kad tokių straipsnių spausdinimas būtų teismo įžeidimas, jog tokiomis publikacijomis norima iš anksto abejoti teismo proceso tarp tėvų ir bendrovės teisingumu. Europos Žmogaus Teisių Teismas nusprendė, kad tokių straipsnių apie medicininio preparatą publikavimo uždraudimas pažeidžia Konvencijos 10 straipsnio nuostatas, kadangi toks draudimas nėra būtinas demokratinėje visuomenėje. Visuomenės interesas žinoti informaciją apie preparato poveikį yra svarbesnis, o visuomenės informavimo priemonės, neperžengdamos ribų, būtinių teisingumui vykdyti, turi pareigą skleisti informaciją apie teismo procesus ir kitus svarbius visuomenei įvykius.

J. Oberšlikas prieš Austriją⁶² Teismas suformulavo principą, kad spaudos laisvė suteikia žmonėms galimybę sužinoti ir susidaryti nuomonę apie politikus, jų idėjas ir pozicijas. Šioje byloje Teismas pasakė, kad valstybės tarnautojų kritikos ribos negali būti tokios plačios kaip politikų. Daugiausia kritikos spaudoje yra išsakoma politikų, valstybės tarnautojų, teisėjų bei kitų žymių visuomenės atstovų atžvilgiu. Tai yra tie žmonės, kurių netgi ir privatus gyvenimas dažnai tampa visuomenės interesu. Europos Žmogaus Teisių Teismas yra paskelbęs, kad kritika šių asmenų atžvilgiu turi platesnes ribas, nei kritika privataus asmens atžvilgiu; kita vertus, nuomonės reiškimo laisvė negali pažeisti šių asmenų atžvilgiu kitų Konvencijoje įtvirtintų teisių (pvz., jų teisės į privataus gyvenimo apsaugą pagal 8 str.).

Lingens byloje⁶³ (*Lingens judgment of 8 July 1986, Series A No. 103, & 41*) Teismas pažymėjo, kad spauda negali peržengti jai nustatytų apribojimų, kurių reikia "kitų asmenų reputacijai garantuoti", tačiau iš kitos pusės, spauda privalo informuoti visuomenę apie politinius reiškinius, kurie yra svarbūs visuomenei. Šioje byloje Teismas taip pat pabrėžė, kad spaudos laisvė suteikia geriausias priemones visuomenei atrasti bei suformuoti idėjas apie politinių lyderių elgesį bei kalbas. Politikų kritikos ribos yra platesnės lyginant jas su privataus individo kritikos ribomis, ir šie asmenys privalo būti tolerantiškesni tai kritikai.

---

⁶² Europos Žmogaus Teisių Teismo 1991 m. lapkričio 26 d. sprendimas. Serija A Nr.216 - <http://www.echor.coe.int>

⁶³ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1986 m. liepos 8 d. sprendimas byloje *Lingens prieš Austriją*, pareiškimo Nr. 9815/82, Serija A Nr. 103.

Kitoje byloje *Janowski prieš Lenkiją*⁶⁴ byloje Europos Žmogaus Teisių Teismas 1999 m. sausio 21 d. sprendime pabrėžė, kad nuobauda p. Josefui Janowskiui už dviejų policijos pareigūnų įžeidinėjimą nepažeidė Konvencijos 10 str. numatytos nuomonės reiškimo laisvės. Teismas konstatavo, kad šiuo atveju minėtas asmuo veikė ne kaip žurnalistas, bet kaip privatus asmuo, be to, jo pasakyti įžeidžiantys žodžiai negali būti laikomi politinės diskusijos dalimi dėl visuomenei aktualių klausimų ir tai nepatenka į spaudos laisvę. Nors Teismas vėl gi pažymėjo, kad kritikos ribos valstybės tarnautojų atžvilgiu yra platesnės, lyginant jas su privačiais individais, jis taip pat pabrėžė, kad valstybės tarnautojai privalo įgyti visuomenės pasitikėjimą tam, kad jie galėtų efektyviai atlikti savo pareigas ir kad būtų apsaugoti nuo įžeidžiančių žodžių jų tarnybos metu. Teismas konstatavo, kad nuobauda peticijos pateikėjui buvo “pagrįsta ir pakankama” pagal Konvencijos 10 str. 2 dalį, siekiant užkirsti kelią netvarkai, ir valstybės įsikišimas į šio asmens nuomonės reiškimo laisvę buvo proporcingas siekiamam teisėtam tikslui. Taigi, Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika aiškiai rodo, kad kritikos ribos oficialių valstybės pareigūnų ar politikų atžvilgiu yra žymiai platesnės, lyginant jas su privačiais individais. Tokia platesnė galima kritika yra grindžiama egzistuojančiu visuomenės poreikiu žinoti apie jai oficialiai atstovaujančių asmenų poelgius bei mintis. Tai yra vadinamas “visuomenės poreikis”, kuris bet koku atveju yra aštresnis ir aktualesnis valstybės pareigūnų ar politikų atžvilgiu. O iš kitos pusės, svarbūs visuomenėje asmenys taip pat turi suvokti, kad jų net ir privataus gyvenimo tam tikri aspektai gali tapti egzistuojancio “visuomenės poreikio” objektu. Aišku, būtina pabrėžti, kad tokie asmenys jokių būdu nepraranda teisės į jų privataus ir šeimyninio gyvenimo apsaugą pagal Konvencijos 8 str.

Byloje „*Observer*“ ir „*The Guardian*“ prieš Jungtinę Karalystę⁶⁵, kurioje buvo nustatyti pagrindiniai nuomonės reiškimo laisvės spaudoje kriterijai: visų pirma tai pareiga skleisti ne tik “neutralią” informaciją ir idėjas, bet taip pat ir tokią informaciją, kuri įžeidžia ar šokiruoja visuomenę; antra, visuomenės informavimo priemonės, neperžengdamos nustatytų nacionalinio saugumo interesų apsaugos tikslų bei nepažeisdamos “teisminės valdžios autoriteto”, privalo informuoti visuomenę apie jai

---

⁶⁴ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1999 m. sausio 21 d. sprendimas *Janowski prieš Lenkiją*, pareiškimo Nr. 25716/94.

aktuales dalykus. Ir tai yra ne tik visuomenės informavimo priemonių pareiga, bet ir visuomenės teisė gauti tokią informaciją ar idėjas. Nes jei būtų kitaip, spauda negalėtų atlikti jai suteiktos ypač svarbios viešojo sarginio šuns funkcijos. Trečia, 10 str. 2 dalyje vartojamas būdvardis “būtinai” sąlygoja egzistuojančių socialinių poreikių egzistavimą. Nepaisant to, kad valstybės turi plačią aiškinimo laisvę taikant Konvencijos nuostatas ir nustatydamas “visuomenės poreikius”, toks nustatymas turi atitikti Strasbūro Teismo praktiką. Nes tik Teismas galutinai nusprendžia, ar įvesti “apribojimai” atitinka nuomonės reiškimo laisvės ribas. Ketvirta, Europos Žmogaus Teisių Teismas nagrinėja valstybės įsikišimą į 10 str. numatytą laisvę atitinkamai pagal visas bylos aplinkybes, nustatydamas, ar toks įsikišimas buvo ”proporcingas siekiamam teisėtam tikslui” ir ar priemonės, kurių ėmėsi valstybės valdžios organai, yra “tinkamos ir pakankamos”.

Taigi Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika nuomonių reiškimo, žodžio laisvės apsaugos ir ribojimo atžvilgiu, kadangi formuoja pagrindinius principus ir taisykles. Taigi tinkama jos apsauga ir teisėtas ribojimas užtikrina žmogaus, kaip socialinės būtybės, egzistavimą šiuolaikinėje visuomenėje, padeda žmogui realizuoti kitas teises ir laisves bei skatina tobulėti, padeda vystyti pliuralizmui demokratinėje visuomenėje.

Išvados ir pasiūlymai

- I. Saviraiškos laisvė – viena iš pagrindinių žmogaus teisių, kuri įtvirtina ne tik Konstitucijoje, bet ir kituose šalies įstatymuose bei tarptautiniuose teisės aktuose.
- II. Teisė turėti įsitikinimus ir juos laisvai reikšti yra asmeninė neturtinė asmens teisė, kuri yra demokratinės pliuralistinės visuomenės pagrindas.
- III. Saviraiškos laisvė nėra absoliuti. Ji gali būti ribojama tik įstatymu, jei tai būtina demokratinėje visuomenėje siekiant užtikrinti kitas teises vertybes, numatytas šalies Konstitucijos 25 straipsnio 2 dalyje ar Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos Konvencijos 10 straipsnio 2 dalyje.
- IV. Ribojimo būtybė kyla dėl visuomenės ir jos narių teisių kolizijos, kuomet susiduria dvi ar daugiau konstitucinių vertybių. Tačiau visada reikia vadovautis proporcingumo principu ir ieškoti balanso tarp teisės turėti įsitikinimus ir juos laisvai reikšti bei kitų asmens teisių ir laisvių, teisinių vertybių. Kiekvienu atveju reikia atsižvelgti į tokio ribojimo paskirtį ir tikslus.
- V. Konvencijoje nurodytas ribojimo pagrindų sąrašas platesnis, o Lietuvos Konstitucijos 25 straipsnio trečiojoje dalyje tarp ribojimo pagrindų nėra paminėti tokie, kaip moralės, teisėjų ir teismų nepriklausomumas. Tačiau tai nėra laikoma spraga ar kolizija, nes Lietuvos Respublikos Konstitucija yra vientisas teisės aktas, todėl jos normas reikia vertinti neatsiejamai vieną nuo kitos, sistemiškai.
- VI. Viena iš problemų yra labai spartus garbės ir orumo dėl neteisingai melagingos informacijos paskelbimo bylų skaičiaus didėjimo. Kai kurie žmonės tokiu būdu siekia pasipelnyti arba atkeršyti. Daugelis ieškinių būna nepagrįsti. Tokiu atveju gaišiamas ne tik proceso dalyvių, bet ir teismo laikas.

- VII. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nagrinėdamas bylas dėl neteisingai paskleistos informacijos nenagrinėja klausimo dėl kaltai ar nekaltai buvusi paskleista tokio pobūdžio informacija. Mano manymu tai yra labai svarbu, kad asmuo būtų traukiamas atsakomybėn esant kaltei. Nors suprantama, kaltės sąvoka ir vaidmuo tokiose bylose mažesnis nei baudžiamosiose bylose, tačiau šis elementas turi būti, o teismas apie tai turi pasisakyti.
- VIII. Lietuvos Respublikos įstatymai, reglamentuojantys informacijos gavimą ir sklaidimą turėtų būti tobulinami, nes pastebimas tam tikras nenuoseklumas. Visuomenės informavimo įstatymas laiduoja teisę kiekvienam asmeniui gauti informaciją apie save, o Konstitucijoje tokia teisė nutatyta tik piliečiams.
- IX. Asmens teisė į informaciją, teisė turėti įsitikinimus ir juos laisvai reikšti yra ne privilegija, o teisė. Valstybės tarnautojai turi tarnauti žmonėms ir teikti jiems reikalingą bei galimą informaciją, nes tai jų pareiga, o ne teisė.
- X. Visuomenės informavimo įstatymas nors ir nustato kiekvieno teisę gauti ir skleisti informaciją visuomenės informavimo priemonėse, tačiau detali įstatymo nuostatų analizė rodo, kad daugiau teisių suteikia žurnalistui.

Naudota literatūra

I. Norminė literatūra:

1. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Žin., 1995. Nr. 40-987.
2. Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas // Žin., 1996. Nr. 63-1479
3. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Žin., 1992. Nr. 33-1014(1).
4. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Žin., Žin., 2000, Nr. 89-2741.
5. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Žin., 2000, NR. 74-2262.
6. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Žin., 2002, Nr. 36-1340.
7. Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas // Žin., 2002, Nr. 91-3890 (aktuali redakcija nuo 2006 12 05).
8. Lietuvos Respublikos teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatymas // Žin., 2000. Nr. 10-236 (aktuali redakcija nuo 2005 11 10).
9. Lietuvos Respublikos valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymas // Žin., 1999. Nr. 105-3019 (aktuali redakcija nuo 2004 07 13).
10. Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas // Žin., 1996. Nr. 71-1706 (aktuali redakcija nuo 2006 09 01).

II. Specialioji literatūra:

1. Arlauskas S. Žodžio (saviraiškos) laisvės moralinės ribos // Jurisprudencija, 2001. T. 19(11). P. 141-159.
2. Arlauskas S. Sąžinės laisvė – žmogaus teisių alfa ir omega // Jurisprudencija, 2000. T. 17(9). P. 14-27.

3. Bernatoniš J., Švedas G., Dapšys A. ir kt. Žmogaus teisės ir laisvės. Lietuvos Respublikos įstatymų ir 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos suderinamumo problemos. Vilnius, 1995.
4. Berger V. Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencija. Vilnius, Pradai. 1997.
5. Birmontienė T., Jarašiūnas E., Kūris E. ir kt. Lietuvos konstitucinė teisė. Vadovėlis. Vilnius, 2002.
6. Birmontienė T. Teisė į informaciją. Vilnius, 2001.
7. Čepas A., Ragauskas P., Jurka R., Jovaišas K. ir kt. Žmogaus teisės Lietuvoje. Vilnius, 2005.
8. Heffernan L. Human Rights. A European Perspective.
9. Jočienė D. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 10 straipsnio taikymo praktika // Teisė. 2001. Nr. 39. P. 33-51.
10. Jovaišas K. Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras. I dalis. Vilnius, 2000
11. Meškauskaitė L. Žiniasklaidos teisė. Vilnius, 2004.
- 12 P. van Dijk, G.M.H.van Hoof. Theory and Practice of the European Convention on Human Rights. Second edition. The Netherlands, 1990.
13. Panamariovas A. Viešai neskelbiama informacija- paslaptis kaip socialinis teisinis reiškinyš// Jurisprudencija. 2002. T. 32 (24).
14. Švedas G. Visuomenės informavimo įstatymas bei žmogaus teisių ir laisvių apsaugos problemos // Teisės problemos. 1997. Nr. 3. P. 44-54.
15. Trumpas Europos žmogaus teisių ir laisvių apsaugos konvencijos vadovas. Vilnius, 1995.
16. Žmogaus teisių įgyvendinimas Lietuvoje. 2005 metų apžvalga. Vilnius, 2006.

III. Konstitucinio teismo nutarimai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. balandžio 20 d. nutarimas „Dėl Lietuvos radijo ir televizijos statuto 7 bei 9.3 straipsnių, taip pat radijo ir televizijos programų transliavimo valstybinių įrenginių nuomos privačioms redakcijoms konkursų

organizavimo techninės komisijos nuostatų 3 bei 12 punktų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“//Žin., 1995. Nr. 34-847.

2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. gruodžio 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės ir tarnybos paslapčių ir jų apsaugos įstatymo 5 ir 10 straipsnių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. kovo 6 d. nutarimų Nr. 309 ir 310 atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso normoms“

3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. vasario 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 1 ir 30 straipsnių, Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymo 1, 3 ir 11 straipsnių, taip pat Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. vasario 2 d. nutarimo Nr. 179 „Dėl alkoholio reklamos kontrolės“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“//Žin., 1997. Nr. 15- 314.

4. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. sausio 7 d. nutarimas“ Dėl Lietuvos Respublikos susirinkimų įstatymo 6 straipsnio 2 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Žin., 2000. Nr 3-78.

5. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. spalio 23 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 8 straipsnio ir 14 straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Žin., 2002. Nr. 104-4675.

6. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. rugsėjo 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. kovo 5 d. nutarimu Nr. 290 "Dėl viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos patvirtinimo“ patvirtintos viešo naudojimo kompiuterių tinkluose nekelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos 12, 14 ir 16 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 53 straipsnio 1 daliai.

IV. Lietuvos Aukščiausiojo teismo praktika :

1.Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisijų kolegijos 1999 m. rugpjūčio 30 d. nutartis civilinėje byloje *B.Kaplanas prieš S.Alperavičių* (pranešėjas B.Pupkovas), Nr.3K-3-377/1999, kat. 40.

2.Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisijų kolegijos 2000 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje *J.Banevičius prieš Lietuvos Respublikos generalinę prokuratūrą ir kt.* (pranešėjas V.Mikelėnas), Nr. 3K-7-2310/2000, kategorija 40.

3.Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisijų kolegijos 2000 m. kovo 1 d. nutartis civilinėje byloje *M.Vitkauskas prieš UAB „Kauno diena“ ir kt.* (pranešėjas B. Stakauskas), Nr. 3K-3- 266/2000, kategorija 40.

4.Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisijų kolegijos 2000 m. spalio 19 d. nutartis civilinėje byloje *B.Kaplanas prieš UAB dienraštį „Respublika“* (pranešėjas V.Mikelėnas), Nr. 3K-964/2000, kategorija 40.

5.Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisijų kolegijos 2000 m. lapkričio 22 d. nutartis civilinėje byloje *G.Vagnorius prieš UAB „Respublikos leidiniai“ ir kt.* (pranešėjas A. P. Žeimys) Nr. 3K-3-1251/2000, kategorija 40.

6.Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisijų kolegijos 2001 m. lapkričio 7 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Klevo lapas“ prieš UAB „Respublikos leidiniai“ ir kt.* (pranešėjas J.Stripeikienė) Nr. 3K-3-1092/2001, kategorija 40.

7.Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisijų kolegijos 2002 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje *R.Čeponis prieš UAB „Žeimenos krantai“ redakciją.* (pranešėjas A.Norkūnas) Nr. 3K-3-973/2002, kategorija 20.6.

V. Europos Žmogaus Teisių Teismo bylos :

1. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1978 m. gruodžio 7d. sprendimas byloje *Handyside prieš Jungtinę Karalystę*, pareiškimo Nr. 5493/72, Serija A. Nr.24.

2. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1979 m. balandžio 26 d. sprendimas byloje *Sunday Times prieš Jungtinę Karalystę*, pareiškimo Nr. 6538/74, Serija A. Nr.30.

3. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1986 m. liepos 8 d. sprendimas byloje *Lingens prieš Austriją*, pareiškimo Nr. 9815/82, Serija A Nr. 103.

4. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1991 m. lapkričio 26 d. sprendimas byloje *Observer ir Guardian prieš Jungtinę Karalystę*, pareiškimo Nr. 13585/88, Serija A Nr.216.

5. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1997 m. liepos 1 d. sprendimas byloje *Oberschick prieš Austriją*, pareiškimo Nr. 20834/92.

6. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1999 m. sausio 21 d. sprendimas *Janowski prieš Lenkiją*, pareiškimo Nr. 25716/94.

VI. Interneto svetainių adresai:

1. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. <http://www.autoinfo.lt/webdic>.
2. Europos Žmogaus Teisių Teismo – <http://www.echr.coe.int>.

Santrauka anglų kalba

„The Conception of Freedom of Expression In a Democratic Society“

Summary

The freedom of expression is one of the most fundamental human rights. The Constitution of the Republic of Lithuania and the laws provide satisfactory protection of freedom of expression.

There are presented the laws, which regulate freedom of expression. Also there are presented main problems of implementation of this freedom in this article. The author analyzes the practice of the Constitutional and Supreme Courts of Lithuania.

Despite widespread recognition of this principle, it is generally accepted that some restraints are necessary and desirable where there are conflicts with other fundamental human rights.

The freedom of expression is a restricted right. The restriction is possible and permissible only when it is necessary in a democratic society to protect essential values, secondly, it is fixed in laws.

The freedom of expression ensures tolerance and democracy also pluralism in democratic society. It helps to express yourself as individuality, to communicate with other people, to debate, express your opinion and ideas in press or television. So interference must be provided for and carefully defined by law.